

”Jos sä oot vaan sijaisvanhempi niin sä joudut hakemaan sitä kiintymystä sieltä tai jopa odottamaan monta vuotta. Läheisellä se on jo”

LÄHEINEN SIJAISVANHEMPANA

MINNA VALLI

Tampereen yliopisto, Pori

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu – tutkielma

Lokakuu 2015

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

MINNA VALLI: ”Jos sä oot vaan sijaisvanhempi niin sä joudut hakemaan sitä kiintymystä sieltä tai jopa odottamaan monta vuotta. Läheisellä se on jo”
Läheinen sijaisvanhempana

Pro gradu-tutkielma, 72 s., 2 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Tuija Eronen
Lokakuu 2015

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin satakuntalaisten läheissijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta ja siitä, miten heille annettu valmennus ja tuki ovat vaikuttaneet sijaisvanhemmuuden muodostumiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on lisäksi tuottaa tietoa läheissijaisvanhempien esiin nostamista ryhmämuotoiseen PRIDE-valmennukseen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista. Tutkimuskysymyksinä ovat millaista on läheisen sijaisvanhemmuus ja miten annettu valmennus ja tuki ovat vaikuttaneet sijaisvanhemmuuden muodostumiseen?

Tutkimuksen teoriaosuudessa pohditaan yleisesti läheissuhteita ja vanhemmuutta. Pohdintaa syvennetään läheissuhteissa ja vanhemmuudessa tapahtuviin muutoksiin lastensuojelullisen sijoituksen aikana. Teoriaosuudessa tarkastellaan lastensuojelun perhehoitoa ja läheissijaisvanhemmuutta sekä läheissijaisvanhemmilta vaadittavia valmiuksia sekä heille tarkoitettuja tukimuotoja.

Tutkimusaineisto koostuu kuudesta teemahaastattelusta, jotka on kerätty Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön ryhmämuotoisen PRIDE-valmennuksen käyneiltä läheissijaisvanhemmilta. Samassa ryhmässä on valmennettu sekä sijaisvanhemmiksi aikovia että läheissijaisvanhempia. Haastatteluissa on käytetty fenomenologis-hermeneuttista tutkimusmetodia. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin, faktanäkökulmaa käyttäen.

Tutkimuksen mukaan läheissijaisvanhemmuutta toteutetaan moninaisten suhteiden verkostossa. Tärkeimmäksi suhteeksi nousee lapsen ja läheissijaisvanhemman välinen suhde, joka perustuu vahvaan kiintymykseen ja läheisen lapsen tuntemiseen. Läheissijaisvanhemmuus on arjen vanhemmuutta, jota toteutetaan yhdessä lapsen vanhempien, muiden läheisten ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Nämä suhteet ja niihin liittyvien erilaisten tunteiden kirjo muokkaa suuresti läheisten sijaisvanhemmuutta. Sijais- ja läheissijaisvanhempien ryhmämuotoinen valmennus koettiin tärkeäksi ja yhdeksi tuen muodoksikin. Valmennuksen voidaan todeta antavan satakuntalaisille läheissijaisvanhemmille erilaisten näkökulmien avartaman käsityksen sijaisvanhemmuudesta sekä oleellisesti vahvistavan läheisen sijaisvanhemman roolia. Läheissijaisvanhemmat voidaan nähdä tukea vastaanottavina sekä tukea vaativinakin sijaisvanhempina.

Avainsanat: Läheissuhteet, vanhemmuus, läheissijaisvanhemmuus, perhehoito, kiintymys

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

MINNA VALLI: "Being just a foster parent you must try to get an affection to a child or even wait several years to get it. A close person has it already."

A close person as a foster parent

Master`s Thesis, 72 pages, appendices 2 pages

Social Work

Supervisor: Tuija Eronen

October 2015

The aim of this study is to bring out experiences of kinship care in Satakunta concerning foster parenting and how the preparation and support given to them have influenced on the development of foster parenting. The purpose of the study is a further information about challenges and possibilities issued by kinship care concerning the grouped PRIDE-preparation. The questions in this study are how is the foster care of a close person and how the preparation and support have influenced on the development of foster parenting?

Close relations and parenting are generally discussed in the theoretical part of the study. The changes in the close relations and parenting during the location of child welfare are expanded on this discussion. The family care of child welfare and kinship care and the facilities required of the kinship care as well as the supporting forms directed to them are studied in the theoretical part.

The data consist of six thematic interviews which are gathered from the kinship care parents who have taken part in the grouped PRIDE-preparation of the development unit of child welfare in Satakunta. In the same group have been prepared persons intended to be foster parents as well as kinship care parents. In the interviews has been used phenomenological-hermeneutic research method. The material has been analysed by content analysis using factual point of view.

According to the study the kinship care is practised in network of various relationship. The most important relationship is the relationship between a child and a kinship care parenting which is based on knowing and strong affection to a close child. The kinship care means an everyday parenthood which is practised together with the parents of a child, with other close persons and social workers. This relationship and its spectrum of various feelings works up much the foster care of close person. The grouped preparation of foster parents and kinship care parents was felt important and also like one way to support. The preparation gives to kinship care parents in Satakunta an idea of foster parenting broadened by various views and it strengthens essentially the role of a foster parents. Kinship care parents can be seen as a foster parents who receives as well as demands support.

Keywords: close relationship, parenting, kinship care, family care, affection

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LÄHEISSUHTEET JA VANHEMMUUS	9
2.1 PERHE- JA LÄHEISSUHTEIDEN MONINAISUUS	9
2.2 VANHEMMUUS JA LAPSEN MAHDOLLISUUS KIINTYÄ	11
2.2.1 Läheissuhteet ja vanhemmuus lastensuojelullisen sijoituksen aikana	12
2.2.2 Jaettu ja rinnakkainen vanhemmuus	14
2.2.3 Kiintymyssuhdekeskeinen vanhemmuus	16
3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA LÄHEISSIJAISVANHEMMUUS	18
3.1 PERHEHOITO OSANA SIIJAISHUOLTOA	18
3.2 LÄHEISSIJOITUS	21
3.3 VALMENNUS	22
3.4 LÄHEISSIJAISVANHEMPIEN TUKI	24
4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA AINEISTO	27
4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA METODOLOGISET VALINNAT	27
4.2 HAASTATTELU AINEISTONKERUUMENETELMÄNÄ	29
4.3 AINEISTON ANALYYSI	31
4.4 TUTKIMUKSEN ETIIKKA JA LUOTETTAVUUS	32
5 LÄHEISESTÄ SIJAISVANHEMMAKSI	35
5.1 LÄHEISSIJAISVANHEMMAKSI RYHTYMINEN	35
5.2 VALMENNUS-PROSESSI JA TUTKIMUSMATKA OMAAN ELÄMÄÄN	38
5.3 MONIPUOLISUUS RYHMÄVALMENNUKSEN VAHVUUTENA	40
5.4 LÄHEISSIJAISVANHEMPIEN TUEN TARVE	42
5.5 LÄHEISSIJAISVANHEMMUUDEN MONINAISET SUHTEET	45
5.5.1 Yhteys läheiseen lapseen	46
5.5.2 Lapsen vanhempien ja läheissijaisvanhempien välinen suhde	48
5.5.3 Läheissijaisvanhemmat ja muut läheiset	52
5.5.4 Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa	54
6 TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTAA	57
LÄHTEET	64
LIITTEET	71

KUVIOT

KUVIO 1. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön sijoituksen tukikaavio.....	26
KUVIO 2. Läheissijaisvanhempi ja verkostot.....	45

1 JOHDANTO

Perhe- ja hyvinvointipolitiikassa pidetään vanhempia lapsen ensisijaisina hyvinvoinnin huolehtijoina. Vanhemmuutta korostetaan elinikäisenä ja pysyvänä vastuuna, mutta samalla vanhemmuutta voidaan pitää korvattavana, jos lapsen omat vanhemmat eivät itse kykene vastuullisuuteen. Vanhemmuuden puutteita ja perhesuhteita pyritään korvaamaan sijoittamalla lapsi sijaishuoltoon perheeseen tai laitokseen. (Fawcett & Featherstone & Goddard 2004, 71–72.) Lastensuojelulain 50 § mukaan perhehoito on ensisijainen vaihtoehto sijoituspaikkaa tarvitsevalle. Ennen laitossijoitusta kartoitetaan mahdolliset läheissijoitus- ja perhesijoitusvaihtoehdot. Lastensuojelulain 32 § mukaan on ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle selvitettävä lapsen sukulaisten tai muun läheisverkostoon kuuluvan henkilön mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai muuten osallistua lapsen tukemiseen sijoituksen aikana. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Oma kiinnostukseni lastensuojelun läheisten ja lapsen osallisuuden kysymyksiin heräsi työskennellessäni Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikössä. Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksiköön kuuluvat kunnat toimivat yhtenä pilottialueena valtakunnallisen lastensuojelujärjestön Pesäpuu ry:n Lähemmäs -projektissa. Projektiin liittyen tein kandidaatin tutkielman lapsen ja läheisen osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa. Tätä kautta oli luontevaa jatkaa pro gradu tutkimuksen tekemistä lastensuojelun perhehoidosta ja läheissijaisvanhemmuudesta. Satakunnassa tehtävässä kehittämistyössä on keskeisenä tavoitteena läheissijaisvanhempien tuen kehittäminen. Läheisten ja sukulaisten osallisuuden vahvistaminen on niin Suomessa kuin kansainvälisestikin vahvistuva suuntaus lastensuojelussa ja siksi yhteiskunnallisesti ajankohtainen aihe.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on pohdittu sukulais- ja läheissijoituksen *kinship care*, *släktinghem* määrittelyä (ks. Geen 2004; Linderot 2006.) Laajimmassa merkityksessään *kinship care* on Rob Geenin (2004, 132) mukaan mikä tahansa järjestely, jossa lapsi ei asu kummankaan vanhempansa kanssa, vaan häntä hoitaa joku sukulaisista tai joku, jolla on aikaisempi suhde lapseen. Monissa englanninkielisissä tutkimuksissa sukulaissijoitus *kinship care* ei viittaa vain biologisiin sukulaissijoituksiin, vaan sijoituksiin luetaan sijoitukset muille läheisille esimerkiksi kummeille tai ystäville. Ruotsalainen Sofia Linderot

(2006, 14–15) taas jaottelee sijoitukset lapsen lähipiiriin, sukulaiskotiin *släktighem* ja lapsen läheisen kotiin ”*annat närståendehem*”, jolloin lapsi on sijoitettu esimerkiksi kummille tai ystäville. Sijoitettaessa huostaan otettu lapsi sukulais- tai läheisverkostoon kuuluvan henkilön tai perheen luokse, puhutaan läheissijoituksesta. Sukulaisten luokse tahtuvasta sijoituksesta käytetään myös termiä sukulaissijoitus. Vastaavasti puhutaan läheis- tai sukulaissijaisvanhemmuudesta. Läheissijaisvanhemmuuden ohella käytän myös käsitettä tavallinen sijaisvanhemmuus, jolla tarkoitan sellaista toimeksiantosuhteella toimivaa sijaisperhettä, jossa sijoitetut lapset ja sijaisvanhemmat eivät ole läheisiä tai sukua keskenään. Tutkimuksessani käytän käsitettä läheissijaisvanhemmuus myös sukulaissijoituksen kohdalla.

Läheissijoitus voi tulla kyseeseen myös määräaikaisena avohuollon tukitoimena. Lapsen kannalta onnistunut läheissijoitus turvaa pysyvyyttä lapsen elämässä. Hän saa kasvaa perheessä, joka tuntee hänet yleensä jo syntymästä asti ja jossa hänen historiastaan osataan kertoa myös myönteisiä asioita. Parhaimmillaan läheissijoitukset tukevat hyvin lapsen identiteetin muodostumista ja lapsen on helpompi siirtyä asumaan ennestään tuttuun perheeseen. Toisaalta huostaanottoon ja sijoitukseen liittyy myös vaikeita kokemuksia lapselle ja hänen läheisilleen. On hyvä huomioida, että läheissijoituksessa sukujen välillä saattaa olla myös ristiriitoja. (ks. Cuddenback 2004; Koisti-Auer 2008, 120.)

Perhehoitolain mukaan läheissijaisvanhemmat on valmennettava sijoituksen ensimmäisen vuoden aikana. Niin läheis- kuin muillekin sijaisvanhemmille on lain mukaan taattava myös riittävä koulutus ja tuki. (Perhehoitolaki 263/2015.) Geenin (2004, 131) tutkimuksen mukaan läheissijaisvanhemmat saivat vähemmän ohjausta ja niukemmin palveluja kuin sijaisvanhemmat yleensä. Läheissijaisvanhemmat saattavat suojella ja vaalia lapsia liiaksikin, ja toisaalta heidän tarpeensa tukeen ja apuun voi olla suurempi kuin tavallisten sijaisvanhempien. Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö valmentaa pääsääntöisesti läheissijaisvanhemmat ryhmämuotoisessa, kaikkien sijaisvanhemmuutta harkitsevien yhteisessä PRIDE-valmennuksessa. Läheissijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta ja heille annettua valmennusta ja tukea ei ole aiemmin tutkittu Satakunnan alueella.

Tutkimukseni teoreettinen lähestymistapa painottuu läheissuhteiden ja vanhemmuuden käsitteisiin sekä perhehoidon ja läheissijaisvanhemmuuden käsitteisiin. Tarkastelen ai-
hetta läheissijaisvanhempien näkökulmasta. Tutkin, mitä läheissijaisvanhemmat kertovat
sijaisvanhemmuudestaan ja miten he kokevat valmennuksen ja heille annetun tuen. Tut-
kimukseni on aineistolähtöinen ja tarkastelen ensisijaisesti läheissijaisvanhempien esille
ottamia asioita. Tutkimukseni keskittyy Satakunnan alueen läheisten sijaisvanhemmuu-
den tutkimiseen. Olen keskustellut aiheesta Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön
johtavan sosiaalityöntekijän Marketta Raivion kanssa. Onnistuakseen läheissijoitus vaatii
huolellisen valmistelun ja läheisen valmentamisen tehtäväänsä. Läheisperheelle päätös
sijoituksen tekemisestä tulee monesti yllättäen ja siksi on olennaista, että läheisille anne-
taan mahdollisuus myös huolelliseen arviointi- ja valmennusprosessiin.

Tutkimusraportissani tarkastelen yleisesti läheissuhteita ja vanhemmuutta ja sitä, miten
läheissuhteet ja vanhemmuus muuttuvat lastensuojelullisen sijoituksen aikana. Esittelen
myös lastensuojelun perhehoitoa ja läheissijaisvanhemmuutta. Tutkimukseni aineisto
koostuu satakuntalaisten läheissijaisvanhempien haastatteluista, joita analysoin sisäl-
lönanalyysillä faktanäkökulmaa käyttäen. Tutkimustulokset kertovat läheissijaisvanhem-
pien kokemuksista. Tutkimusraportissa olen käyttänyt suoria lainauksia läheissijaisvan-
hempien puheesta. Viimeisessä luvussa kuvaan yhteenvetona, miten läheisen rooli muut-
tuu sijaisvanhemman rooliksi ja mitä erityisiä vahvuuksia läheissijaisvanhemmilla on.
Tuloksissa kuvaan myös millaisia odotuksia läheisillä on sijaisvanhemmuudesta, valmen-
nuksesta ja tuesta sekä siitä, miten he kokevat yhteistyön lapsen läheisten ja sosiaalityön-
tekijöiden kanssa.

2 LÄHEISSUHTEET JA VANHEMMUUS

Tässä luvussa käsittelen yleisesti perhe- ja läheissuhteita sekä vanhemmuutta. Tarkastelen perhe- ja läheissuhteita sekä vanhemmuutta lastensuojelullisen sijoituksen aikana myös sijoitetun lapsen näkökulmasta. Kulttuurissamme biologisia vanhempia pidetään lähtökohtaisesti lapsen oikeina vanhempina. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka turvaa ja tarjoaa hänelle säätelevää läheisyyttä, on kiinnostunut hänen asioistaan ja auttaa muodostamaan eheän jatkumon hänen elämästään ja kokemuksistaan. Lastensuojelutyössä käytetään kiintymyssuhdeteoriaa niin lapsen ja vanhemman välistä suhdetta arvioitaessa kuin sijoitusta läheisille mietittäessä.

2.1 Perhe- ja läheissuhteiden moninaisuus

Aino Ritala-Koskisen (2001, 54, 61) mukaan lasten perhemäärittelyissä voivat yhdistyä eri tavoin perhesuhteiden biologiset, sosiaaliset ja psykologiset ulottuvuudet. Esimerkiksi uusperheessä elävälle lapselle perhe voi olla yhdessä asuvan uusperheen jäsenet tai yhdessä asuvat ja näiden lisäksi muualla asuva biologinen vanhempi ja mahdollisia sisarusia. Perhe voi olla alkuperäinen biologinen perhe, tai jatkuva prosessi, jossa eri ihmisten kuuluminen perheeseen voi vaihdella. Nämä suhteet eivät ole itsestään selvyyksiä, eivätkä samanlaisina pysyviä. Suhteita määritellään perheen arkipäivän käytännöissä ja lapsilla itsellään on tärkeä rooli suhteiden aktiivisena määrittelijänä. Perhe- ja läheissuhteet eivät siis ole lapselle suhteita, joista hän olisi vain riippuvainen tai joiden kohteena hän on, vaan lapsi voi itse määrittää, ketkä ovat hänen perheenjäseniään.

Eija Sevón ja Marianne Notko (2008, 13) toteavat perhesuhteiden olevan yhden merkittävimmistä ihmisten elämään vaikuttavista suhteista. 2000-luvun ihmiset elävät perhesuhteiden verkostoissa, jotka ovat monikerroksisia ja ylisukupolvisia. Erilaiset ulottuvuudet määrittävät perhesuhteita samanaikaisesti ja jännitteisesti. Muista läheisistä ihmissuhteista, kuten ystävyysuhteista ne eroavat konkreettisesti perheisiin liittyvien velvoitteiden, lojaaliuden ja vastuun kautta. Lisäksi niitä määrittävät lait ja institutionaaliset rakenteet ja niitä ympäröivät vahvasti kulttuuriset, yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja yksilölliset merkitykset. Ritala-Koskinen (2003, 124–132) täsmentää läheissuhteisiin liittyvien elä-

mänkäytäntöjen muovaavan yhteiskunnallista todellisuutta tärkeällä tavalla. Suomalaisessa kulttuurissa perhesuhteita jäsentävät erilaiset perusulottuvuudet. Näitä perusulottuvuuksia ovat sosiaalinen, psykologinen, biologinen ja juridinen ulottuvuus. Niin vanhemman oikeudet kuin velvollisuudetkin liitetään biologiseen vanhempaan hyvin kyseenalaistamattomalla tavalla.

Lauri Rauhalan (2005, 127) mukaan perheeseen ja läheisiin liittyvät käsitteet saavat paikansa ihmisen maailmankuvassa siten, että olemassaolo on niissä tai niiden välisessä suhteessa, relaatiossa olemista. Merkityssisältö tulee siitä, miten elettyinä, millaisissa suhteissa, miten tyypistettyinä tai vaurioituneina läheisyyttä kuvaavat tekijät osallistuvat yksilön olemassaolon rakentumiseen. Vaikka vastuu lapsen huolenpidosta sijaishuollossa siirtyykin sosiaalityölle, ei se tarkoita sitä, että vanhemmat ja huoltajat jäisivät ulkopuolisiksi. Perhe ulottuu vanhemmuuden kautta sosiaalityön käytäntöihin. Perhe on juurtunut myös lainsäädäntöön.

Perhesuhteita määrittävät lait ja muut institutionaaliset rakenteet, ja ne ovat muotoutuneet myös kulttuurisista, yhteiskunnallisista, sosiaalisista ja yksilöllisistä merkityksistä. Perhesuhteissa on voimakkaasti kyse huolenpidosta hoivasta ja vastuusta. Vanhemmuuden vastuuseen liittyvät pohdinnat siitä, miten vanhemmat ottavat vastuun vanhemmuudesta tai milloin toiminnallaan laiminlyövät vastuuta tai ovat välinpitämättömiä vastuusta. Lastensuojelun ammattikäytännöissä vanhemmuuden ja sen vastuullisuuden kysymyksiä käsitellään paljon. Lapsella on oikeus vanhempiinsa, aikuisten huolenpitoon, kasvatukseen ja hoivaan. Lastensuojelutyössä asenteena hoiva saa perhesuhteita koskien vahvan aseman ja lapsen oikeus saada vanhemmalta hoivaa on keskiössä lapsen edun arvioinnissa ja määrittelyssä. (Sevon & Notko 2008, 13–17; Pitkänen 2011, 18.)

2.2 Vanhemmuus ja lapsen mahdollisuus kiintyä

Vanhemmuuden käsite ei ole yksiselitteinen, vaan sen voidaan nähdä muodostuvan monista eritasoista, jotka määrittävät lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Vanhemmuus rakentuu lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa.

Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta voidaan psykologiassa tarkastella kiintymyssuhteen avulla. Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan perustella vanhemman ja lapsen välistä biologisen suhteen merkityksellisyyttä korostamalla esimerkiksi suhteen menetyksiin liittyvää traumaattisuutta. Tällöin korostuu vanhemmuuden tukeminen ja läheissuhteiden katkaisemisen välttäminen. Toisaalta teoriaa voidaan käyttää myös muistuttamaan siitä, miten tärkeää varhaiset kiintymyssuhteet ovat yksilön kehitykselle. Niissä tapahtuvat häiriöt taas ovat lapsen minäkuvaan vaurioittavia. Tämä osoittaa sen, että ratkaisu lapsen ongelmiin on toimivamman kiintymyssuhteen mahdollistaminen. (Hurtig 2003, 103; Kalland 2001; Pitkänen 2011, 19.) Lastensuojelussa korostetaan varsinkin sijoitettujen lasten kohdalla psykologista näkökulmaa.

Tarkasteltaessa vanhemmuutta kiintymyssuhteen näkökulmasta, huomio on kiinnitettävä turvallisuuteen ja sen keskeiseen rooliin lapsen kehityksessä. Turvallisuudella viitataan yleiseen turvallisuuden tunteeseen, ei pelkästään fyysiseen turvallisuuteen. Kun kiintymyssuhde on turvallinen, yhteys lapsen ja hänen vanhempansa välillä on ilmeinen. Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä monella alueella kuten muun muassa fysiologisessa ja emotionaaliossa säätelyssä. Turvallinen kiintymyssuhde on myös periaate, jonka avulla on mahdollista jäsentää vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. (ks. Bowlby 1984; Hughes 2011, 22, 27.) Kiintymys viittaa suhteeseen, joka lapsella on vanhempaansa, eikä niinkään suhteeseen, joka vanhemmalla on lapseensa. Kun lapsi on turvallisesti kiinnittynyt vanhempaansa, hän turvautuu apua ja tukea tarvitessaan tähän. Vanhempi ei sen sijaan tukeudu lapseen saadakseen tukea ja turvaa, vaan hänen tulee turvautua elämäkumppaniinsa, omiin vanhempiinsa tai ystäviinsä. (Hughes 2011, 25.) Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hän voi kokea turvallista läheisyyttä sekä turvallisia erotilanteita ja jälleennäkemisiä (Kalland 2011, 210.)

Veli-Matti Värriin (2000, 144–151) mukaan vanhemmuus alkaa välittömänä auttamisvastuuna, jonka ulottuvuuksia ovat elämän ehtojen turvaaminen, maailmaan orientoituminen ja olemisen mysteeriin vastaaminen. Perhesuhteiden sisällä rakentuva vanhemmuus on yhteiskunnan yleisten kasvatusta- ja moraalikäsitteiden ja lainsäädännön säätelemä järjestelmä. Jokapäiväisessä kasvatussuhteessa vanhemmat eivät tietoisesti edusta lapselle perheinstituutiota. Perheellä ei ole tiettyjä julkisesti määrättyjä tehtäviä, vaan kasvattajana olemisen merkitsee vastuuta toisesta ja vastuuta toiselle. Kasvatusta voidaan kuvata ensisijassa kohtaamisen taitona.

Aino Kääriäinen (2009, 108) kuvaa vanhemmuutta joukkona erilaisia rooleja ja olemisen tapoja, jotka arvottuvat ja muuttuvat eri aikoina ja erilaisissa elämäntilanteissa. Vanhemmuutta ei enää nähdä selkeästi kulttuurisena roolina isän ja äidin välillä, vaan vanhemmuutta haastaa sen monimuotoisuus ja muuttuvuus. Vanhemmat elävät jatkuvassa prosessissa vanhemmuutensa kanssa. Pirjo Tuovilan (2008, 55–56) mukaan myös vanhemmista erottaminen on aina niin lapselle kuin hänen vanhemmilleen traumaattinen kokemus. Omat vanhemmat ovat joka tapauksessa ne henkilöt, joihin lapsi on kiintynyt ja samoin vanhemmat ovat kiintyneet omalla tavallaan lapseen. Tätä eron joutumisen traumaa voidaan lievittää hoitamalla lastensuojelullinen siirtoprosessi mahdollisimman hyvin ja yhteistyössä vanhempien kanssa. On tärkeää, että lapsen kanssa puhutaan selvästi siitä, miksi sijoitukseen päädytään. Parasta olisi, jos vanhemmat itse pystyisivät kertomaan vaikeuksista, joita perheessä on ollut ja syistä, joiden vuoksi on päädytty sijoitukseen.

2.2.1 Läheissuhteet ja vanhemmuus lastensuojelullisen sijoituksen aikana

Lapsen lastensuojelullisen sijoittamisen myötä vanhemmuus ja läheissuhteet saavat uudenlaisen sisällön ja uudenlaisia muotoja. Lapsi kohtaa erilaiset vanhemmuuden kasvot. Kun pohditaan läheissijaisvanhemman roolia, on tärkeää tarkastella asiaa kokonaisuutena kuten millaista vanhemmuutta lapsi saa biologisilta vanhemmiltaan.

Miia Pitkäsen (2011, 20) mukaan lapsen lastensuojelullisen sijoituksen aikana vanhemmuus saa perhesuhteissa lisää erityispiirteitä. Vanhemmuus tulee arvioitua ulkopuoliselta taholta ja lapsen ja vanhemman elämän muodosta ja määrästä neuvotellaan lapsen, vanhempien ja lapsen vastuutyöntekijän välillä. Lapsen elämä sijaishuolto- ja sijaishuoltopaikassa voi olla

fyysisesti kaukana vanhemmista. Sijoituksen aikana perheen yksityisyyteen kuuluneet vanhemmuus ja lapsuus ovat myös institutionaalisen tarkastelun kohteena. Sijoitetulla lapsella voi olla läheisiä aikuisen ja lapsen välisiä suhteita monia, eikä kukaan voi lapsen puolesta määritellä, mikä näiden suhteiden merkitys hänelle on. Lapsen ei tarvitse sitoutua tunnesuhteeseen kaikkien näiden aikuisten kanssa, vaan hän voi valita suhteista itselleen tärkeimmät tai läheisimmät ja vaalia niitä keskeisimpinä tunnesuhteinaan. (Forsberg 2003, 91–93; Ritala-Koskinen 2003, 121–139.) Kyse ei tietenkään ole siitä, että lapsi olisi täysin itsenäinen liikkuja läheissuhteidensa välillä. Lapsen suhde syntymävanhempiin on peruuttamaton ja vaikuttaa lapsen muiden tunnesuhteiden muodostumiseen läpi koko elämän. Näin tapahtuu, vaikka jompikumpi vanhemmista olisi kokonaan poissaoleva lapsen elämästä tai vaikka vanhemman kyky olla lapsensa tukena olisi jollain tavoin rajoitettu. Kaikki varhaiset tunnesuhteet tekevät lapsen riippuvaiseksi niiden kohteesta. (Vanhanen 2014, 14.)

Tuija Erosen (2012, 123) mukaan lastensuojelun ja sijaishuollon keskeisinä viranomais-toimenpiteinä pidetään perheiden elämään puuttumista sekä vanhemmuuden normittamista ja sääntelyä. Mahdollisuus osallistua omassa elämässä itseään koskeviin ratkaisujen ja toimenpiteiden valmisteluun ja päätöksentekoon on kuitenkin yksi ihmisen perusoikeuksista ja vahvasti myös lainsäädännöllä turvattu. Asiakkaiden kokemuksen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että käytännössä oikeus ei toteudu riittävän hyvin. Lastensuojelun toimenpiteitä suunnitellaan usein niin, että asianosaiset kokevat jäävänsä ulkopuolisiksi. Osallisuuden edellytykset ovat tiiviisti sidoksissa vuorovaikutuksen laatuun ja avoimuu-teen. (Kananoja & Lavikainen & Oranen 2013, 33.)

Lapsen ollessa sijoitettuna lastensuojelun perhehoitoon voidaan sanoa, että lapsi on kak-sien vanhempien lapsi. Siksi perhehoidon asetelma haastaakin kysymään vanhemmuuden perusteita ja sijaisvanhemman ja lapsen vanhemman välisen kiintymyksen ja tunnesiteen syntymisen ja säilymisen edellytyksiä. Perhehoidossa biologinen, sosiaalinen ja psykolo-ginen vanhemmuus kohtaavat toisensa. Mukana on vanhemman biologinen vanhemmuus, sijaisvanhemman sosiaalinen vanhemmuus ja lapsen tarvitsema psykologinen vanhemmuus. Sosiaalinen vanhemmuus on käytännön vanhemmuutta, huolehtimista joka-päiväisistä asioista kuten hoidosta ja huolenpidosta. Psykologinen vanhemmuus pohjau-

tuu lapsen ja vanhemman väliseen kiintymykseen. Psykologinen vanhemmuus on käsitteenä laaja ja kiistelty. Se perustuu ajatukseen, että vanhemmuudessa on kyse enemmästä kuin biologisesta tai sosiaalisesta vanhemman asemasta. (Valkonen 1995, 2-4.)

2.2.2 Jaettu ja rinnakkainen vanhemmuus

Sijoitettujen lasten vanhemmista puhutaan pääasiassa biologisina vanhempina. Sosiaalisessa vanhemmuudessa korostuu vanhemmuuden sosiaalinen ulottuvuus ja aikuiselle määritelty tehtävä huolehtia lapsesta. Biologinen vanhemmuus viittaa taas juridiseen suhteeseen lapsen ja vanhemman välillä sukulaisuuden perusteella. Biologinen vanhemmuus säilyy, sillä biologinen äiti on äiti ja biologinen isä on isä. Käsitteenä biologinen vanhemmuus ei kovin hyvin kuvaa sijoitettujen lasten vanhempien vanhemmuuden roolia. Etävanhemmuus ja jaettu vanhemmuus ovat käsitteitä, joilla voidaan myös määrittää sijoitetun lapsen vanhemmuutta. Jaetussa vanhemmuudessa vanhemmuutta toteuttaa useampi henkilö ja erillisistä asuinpaikoista. Konkreettisesti lapsen arjesta huolehtii joku toinen henkilö, ja vanhemman ja lapsen yhteiselo rakentuu näistä lähtökohdista. Tällaista vanhemmuutta voidaan kuvata myös sijaishuoltoapaikan ja lapsen vanhemman väliseksi yhteiseksi vanhemmuudeksi. Kaikkia vanhemmuuden osa-alueita voidaan jossain määrin toteuttaa myös etävanhempana. (Kujala 2003, 46; Pitkänen 2011, 88.)

Huostaanotetun lapsen kohdalla jaetussa vanhemmuudessa oikeudellinen vastuu ja päättöksenteko lapsesta säilyvät kunnan sosiaalityöntekijällä ja biologisten vanhempien huoltajuus ja laajat oikeudet pysyvät myös huostaanoton aikana. Käytännössä sijaisvanhemmat vastaavat lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta, mutta sijaisperheessä ei ole päätäntä- tai toimivaltaa lapsen asioissa. (Koisti-Auer 2004, 47.) Sijaisvanhemmat huolehtivat lapsen perustarpeista sekä huolehtivat tarvittavista arjen hankinnoista. Taloudellinen vanhemmuus jakaantuu useammalle taholle, sillä sijaisvanhemmat saavat taloudellista tukea alkuhankintoihin ja kuukausittaista hoitopalkkiota sekä kulukorvausta kunnalta lapsen muuttaessa heille. Lapsen biologiselta vanhemmalta voidaan periä hoidonkorvausta kunnalle maksukyvyn mukaan lapselle annettavasta hoidosta. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734).

Eija Pirskasen (2007, 10–11) pro gradu -tutkimus osoitti, että jaettu vanhemmuus ei ole itsestäänselvyys vaan sen eteen on tehtävä töitä. Ajan kuluessa luottamus sijaisvanhempien ja vanhempien välillä näytti usein lisääntyvän, kun lapsen uusi tilanne oli opittu tuntemaan ja hyväksymään. Lapsen vanhempien ja biologisen suvun tapaamis- ja yhteydenpitoon liittyviä erilaisia muotoja ja tapoja joudutaan usein miettimään ja etsimään, koska niihin tulee muutostarpeita lapsen kasvaessa ja perheiden elämäntilanteiden muuttuessa. Tapaamisten toteutumisessa on merkittävää kenen näkökulmasta sitä katsotaan. Biologisen suvun toiveet voivat olla aikuisen näkökulmasta ymmärrettäviä, mutta lapsen näkökulmasta ajateltuna tilanne voi olla toisenlainen. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on hyvin pienenä sijoitettu, eikä ole asunut vanhempiensa luona, kyse ei ole kiintymyssuhteen ylläpitämisestä vaan muunlaisesta yhteydenpidosta. Tutkimuksessaan Pirskanen tarkasteli erilaisia vanhemmuuden jakautumisen muotoja lähinnä sen mukaan kenen kanssa biologisesta suvusta vanhemmuutta pääasiassa jaettiin. Tutkimuksessa esitetyjä jaetun vanhemmuuden muotoja olivat äitikeskeinen-, isäkeskeinen-, toimiva-, kehittyvä- ja toimimaton jaettu vanhemmuus. Sijoitetun lapsen kannalta on erittäin tärkeää ja merkittävää se, että jaettu vanhemmuus toimii ja sen avulla pystytään turvaamaan lapselle oikeus arvokkaaseen elämään ja turvallisiin ihmissuhteisiin.

Sijoituskäytäntöjen ja sosiaalityön merkitys on suuri, mutta suuri merkitys on myös sillä, millaisia suhteita jaetun vanhemmuuden osapuolet pystyvät keskenään luomaan. Sosiaalityöntekijän rooli korostuu erityisesti tilanteissa, joissa jaetun vanhemmuuden toteuttaminen on vaikeaa. Valkonen (1995) huomauttaa tutkimuksessaan, että vaikka jokin osa vanhemmuudesta voidaan jakaa, on kuitenkin tärkeää, että vähintään yksi aikuinen on täysin sitoutunut hoitamaan ja rakastamaan sijoitettua lasta. Hän kyseenalaistaakin tutkimuksessaan jaettua vanhemmuutta kysymällä, onko jaettu vanhemmuus vain aikuisten keksimä ajatus, joka ei käytännössä lainkaan toteudu. Biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välinen jaettu vanhemmuus koetaankin enemmän ideaalipuheeksi kuin todellisuudeksi. Monesti perhehoitoon sijoitettu lapsi joutuu ottamaan vastuuta asioissa, joissa todellisen vastuun voisi ajatella kuuluvan vanhemmille. (Emt. 19–20; 59–60; Koisti-Auer 2004.)

Pitkänen (2011, 88–89) käytti tutkimuksessaan rinnakkaisen vanhemmuuden käsitettä, jonka hän muodosti tutkimuksensa vanhempien kokemusten perusteella. Vanhemmuus ei korostunut vanhempien kokemuksena jaettuna tai yhteisenä sijaishuoltopaikan kanssa.

Vanhemmuus rakentuu vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa, mutta tämän suhteen merkitystä ei sijaishuollossa jaettu tai koettu yhteisenä ammatillisten toimijoiden kanssa. Pitkäsen mukaan rinnakkaisessa vanhemmuudessa korostuu perhesuhteiden yksityisyys. Vanhemman ja lapsen välinen suhde rakentuu emotionaalisista ja yksityisistä lähtökohdista, joita ei tarvitse huostaanoton takia jakaa henkilökohtaisen ulkopuolelle. Lapsen psykologinen vanhempi on se vanhempi, jonka lapsi kokee turvalliseksi aikuiseksi ja jossa on lapsen ja vanhemman välinen välittävä tunneside. Lapsen kehityksen kannalta on nähty psykologisen vanhemmuuden olevan perustavaa laatua olevaksi, sen on havaittu olevan lapsen kasvun ja kehityksen edellytys. (Kujala 2003, 47; Pirskanen 2007, 11.) Sijoituksen aikana heikoimmillaan lapsella ei ole yhtään psykologista vanhempaa, mutta parhaimmillaan sijoituksen aikana hänellä voi olla kahdet psykologiset vanhemmat. Perhehoidossa on havaittu, että lapsi voi kokea sijaisäin läheisemmäksi kuin biologisen isän ja sijoituksen jatkuessa sijaisäiti koetaan useammin psykologiseksi äidiksi kuin biologinen äiti. Parhaiten lasta ja sijoitusta tukee se, että lapsi saa rauhassa ja ilman ristiriitoja rakentaa suhdetta kaikkiin vanhempiinsa ilman kilpailua lapsen suosioista tai kiintymyksestä. (Laurila 2008, 115; Pitkänen 2011, 81.)

Toimiva yhteistyö ja aikuisten välinen selkeä ja hyvä vastuunjako, voivat antaa sijoitetulle lapselle elämisen vapautta ja lapsuuteen liittyvää huolettomuutta. Sekä lapsen biologisen perheen että sijaisvanhempien tulee sijoituksen toteutuessa hyväksyä uusi, erilainen vanhemmuuden rooli. Vanhemmuuden jakaminen ja sen osittaminen vaativat tunnetasolla kasvamista ja luottamuksen rakentamista riittävän ajan kanssa. Erilaisuuden hyväksyminen, tilan antaminen ja erityisesti lapsen silmin asioiden katsominen on ensiarvoisen tärkeää. (Vähämaa 2012, 103–104.) Käytännössä vanhemmuus sijoituksen myötä tulee aina jollain tavalla jaetuksi. Siitä, miten se loppujen lopuksi tulee jaetuksi, on suuri merkitys sijoituksen onnistumiselle kuin kaikille sen osapuolillekin. Läheissijaisvanhemmalla on vanhemmuuden lisäksi jaettavanaan myös oma läheisen roolinsa ja siinä tapahtuvat muutokset sijoituksen myötä.

2.2.3 Kiintymyssuhdekeskeinen vanhemmuus

Mirjam Kallandin (2011) mukaan lapsi tarvitsee aikuisen, jonka kanssa hän muistelee menneisyyttään, tuo ymmärrystä nykyisyyteen ja luo hänen kanssaan tulevaisuuden mah-

dollisuuksia. Lapsen sijoittamisessa on otettava kantaa ratkaisun pysyvyyteen ja turvallisuuteen. Tähän vaikuttaa ratkaisevasti lapselle ja lapsen kasvuympäristölle annettava ymmärrys, joka mahdollistaa sitoutumisen tehtyyn ratkaisuun. Pitkäaikaisissa sijoituksissa lasta auttaa biologisen vanhemman antama lupa kiintyä sijaisvanhempiinsa. (Emt., 210–211, Pirskanen 2007, 11.)

Silloin, kun lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen, voi työntekijän huolena olla, kiintyykö lapsi sijaisvanhempiinsa ja päinvastoin. Tällainen huoli ei näyttäisi olennaiselta sijoitettaessa lapsi sukulaisille tai läheisille. Lapsen ja sijaisperheen kiintymys toisiinsa ja ainakin osittain pysyvät ihmissuhteet luovat vakaan pohjan lasten itsetunnolle ja identiteetin kehitykselle läheisten luo sijoitettaessa. (ks. Mosek & Adler 2004; Farmer & Moyers 2008.) Myös Anna-Liisa Koisti-Auerin (2008, 120) mukaan läheisperheessä ollessaan lapsi oppii luontevasti tuntemaan sukunsa, omat juurensa ja samalla itsensä. Läheisten luona kasvaminen vähentää myös hylätyksi tulemisen tunnetta, mikä on monesti tavallista sijoitetulle lapsille. Läheissijaisvanhempia puolestaan auttaa se, että he tuntevat lapsen ja hänen vanhempansa ja heidän elämäntarinansa. Suvulla, läheisillä ja perheellä on vahva vaikutus yksilön elämään. On tärkeää muistaa, että yhtä lailla perhe voi aiheuttaa vakavia vaurioita lapselle, niin se voi olla myös parantava voima. Myös Nina Laisin (2012, 2) tutkimuksessa läheissijoitus näyttäytyi positiivisena kokemuksena, jossa korostui myös lapsen hyväksytyksi tulemisen ja hyvän kohtelun merkitys.

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA LÄHEISSIJAISVANHEMMUUS

Tutkimukseni kohteena on läheissijaisvanhemmuus, mikä paikantuu lastensuojelun sijaishuollon perhehoitoon. Tässä luvussa tarkastelen ensin lastensuojelun sijaishuollon keskeisiä käsitteitä ja perhehoidon paikkaa ja sen nykytilaa lastensuojelussa. Näiden lisäksi tarkastelen läheissijaisvanhempien tukea aiemman tutkimuksen taustoittamana ja selvitän lopuksi läheisvanhemmille annettavaa tukea.

3.1 Perhehoito osana sijaishuoltoa

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana. Jos puutteet lapsen huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä, on lapsi otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä sijaishuolto. Lapsi on otettava huostaan myös, jos hän itse vakavasti vaarantaa terveyttään ja kehitystään esimerkiksi päihteitä käyttämällä. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Huostaanotto on aina viimesijainen puuttumisen keino. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan ryhtyä vain silloin, kun avohuollon toimet todetaan riittämättömiksi tai ne eivät ole mahdollisia lapsen huolenpidon toteuttamiseksi. Sijaishuoltopaikkana voi olla yksityiskoti, ammatillinen perhekoti, koulukoti tai muu lastensuojelulaitos. Näissä tilanteissa lapsen huolto osittain siirtyy sosiaalitoimelle. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee ottaa huomioon lapsen elämään liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä. Sijoitusta tulee tarkastella sellaisesta näkökulmasta, miten sijaishuoltopaikka ja sen toimintatavat tukevat ja vastaavat lapsen tarpeisiin. (Taskinen 2010, 124–125.)

Vuoden 2012 alusta lastensuojelussa perhehoidosta tuli laitoshuoltoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuotona vain, jos sitä ei voida muuten järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Sijaishuoltoa järjestettäessä tulee myös huolehtia siitä, että sijaishuollon lisäksi järjestetään riittävät lapsen edun mukaiset tukitoimet. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että tehtäessä päätöstä lapsen sijoituspaikasta, tulee ennen laitoshuollon järjestämistä selvittää

mahdollisuudet järjestää sijaishuolto joko perhehoidossa tai muulla tavoin. Tilanteen mukaan säännöksessä tarkoitettu muu tapa voi olla esimerkiksi lapsen läheis- tai sukulaisperhe taikka eräissä tilanteissa lastensuojelulain 49 §:n 3 momentin mukainen sijoitus kotiin. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Valtakunnallisesti lastensuojelun perhehoidon osuus muihin sijoituspaikkoihin verrattuna on pienentynyt 1990-luvun tasosta. Perhehoidossa hoidettavien määrä on ollut kuitenkin nousussa. Vuoden 2000 tasosta vuoteen 2012 tavallisessa perhehoidossa hoidettavien lasten määrä on noussut 13 prosenttia. Suomessa on maakunnittain kuitenkin suurta eroa eri sijoitusmuotojen välillä. Eniten perhehoitoa on Ahvenanmaalla ja vähiten Uudenmaan ja Varsinais-Suomen alueella. Satakunnassa lastensuojelun perhehoitoon on sijoitettu 58 prosenttia. (HE 256/2014vp.)

Lastensuojelun perhehoitoa toteutetaan kodissa, joka on lapselle luonnollinen kasvuympäristö. Perhe antaa meille syntymästä alkaen käsityksen siitä, keitä olemme, mihin kuulumme ja keihin liitymme. Lapsen kiintyminen vanhempiinsa on pohja lapsen itseluottamuksen kehittymiselle ja kyvyille luottaa muihin ihmisiin. Perhe välittää lapselle yhteiskunnan arvoja, luo kulttuuri-identiteetin perustan ja siirtää tietoa sukupolvelta toiselle. Toimeksiantosuhteisella perhehoidolla tarkoitetaan oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevan henkilön hoitamista yksityisessä perheessä perheenjäsenenä. Perhehoitoa antava henkilö on perhehoitaja. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan usein sijaisvanhemmiksi ja perhettä sijaisperheeksi. Lasten ja nuorten lisäksi perhehoidossa voi olla myös aikuisia kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia tai ikäihmisiä. (Perhehoitoliitto 2015.) Uusi perhehoitolaki astui voimaan 1.4.2015. Sillä korvataan aiemmin voimassa ollut perhehoitajalaki ja eräät sosiaalihuoltolain perhehoitoa koskevat säännökset. Uudella lailla pyritään selkiyttämään perhehoidon järjestämistä ja sopimuksia.

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen läheisten mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai muulla tavoin osallistua lapsen tukemiseen. Selvitys voidaan jättää tekemättä kiireellisissä tilanteissa tai muusta perustellusta syystä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 32§.) Lapselle läheisiä henkilöitä voivat olla se vanhempi, jonka luona hän ei asu, isovanhemmat, muut sukulaiset tai muut läheiset henkilöt. Sijoitusta lapselle tutun ihmisen luo puoltaa se, että hän voi säilyttää tällöin paremmin läheiset ihmissuhteensa kuin vieraassa hoitopaikassa. Sukulais- tai läheissijoituksilla on omat etunsa, mutta myös omat haasteensa. Lapsen sijoituksessa määräävänä kriteerinä on aina

lapsen etu. (Taskinen 2010, 124–126.) Koisti-Auerin (2008, 6-7) mukaan sukulaissijaisvanhemmaksi ryhtymiseen vaikuttaneiden motiivien taustoina oli löydettävissä neljä keskeistä ulottuvuutta, kiintymys lapseen, suvun koossa pysyminen, vanhempien auttaminen ja ulkopuoliset tekijät, joista vahvimpana kiintymys lapseen. Vanhempien ja muiden sukulaisten suhtautuminen sijoitukseen osoittautui suurelta osin myönteiseksi, mutta yhteydenpitoa ei kuitenkaan koettu lasten ja läheisten välillä ongelmattomaksi. Tulensalo ja Muukkonen (2005, 317–318) korostavat sijoitetun lapsen tilanteen seuraamista sijaishuollon sosiaalityössä. Tämä seuranta edellyttää kasvokkaisia kohtaamisia niin lapsen kuin eri osapuolten kanssa. Sosiaalityön kannalta on merkityksellistä, minkä arvon ja tilan sosiaalityön käytännöt antavat kohtaamiselle. Sosiaalityöntekijän työhön kuuluvat keskeisenä lapsen kanssa käytävät keskustelut, vanhempien tapaamiset, mahdolliset muut tapaamiset ja verkostotyö. Lapsen arjen asiantuntijana toimiminen vaatii sosiaalityöntekijältä lapsen, vanhempien ja läheisten kokemuksen kuulemisen ja mielipiteen selvittämisen. Se, että lapsen läheiset nähdään sijaishuollossa voimavarana ja se, että lapsi itsekin on osallisena voimaannuttavien ja lapsiystävällisten toimintatapojen kautta, vaatii lastensuojelun sosiaalityöltä uudenlaisia toimintamuotoja ja työprosesseja. Erilaiset verkostopalaverit, läheisneuvonpito ja läheisverkoston kartoitus ovat sijaishuollossa läheisten kanssa käytettyjä työskentelyprosesseja.

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikössä on kehitetty malli läheisverkoston kartoittamiseen. Mikäli lapsen läheisverkostosta löytyy sijaisperheeksi mahdollinen perhe, kartoitetaan heidän mahdollisuuttaan ryhtyä sijaisperheeksi. Perhekohtaisessa työskentelyssä selvitetään lapsen lastensuojeluhistoria. Avoin työskentely sekä lapsen ja vanhempien läsnäolo tapaamisella on tärkeää. Sijaisperheeksi haluavan perheen kanssa tavataan kolme kertaa, joista yksi toteutetaan kotikäyntinä. Perheen päätöksen tueksi annetaan tietoa lapsen tilanteesta, sijaishuollon tavoitteista, saatavasta tuesta ja muista sijoitukseen liittyvistä asioista. (Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö 2015.)

3.2 Läheissijoitus

Kansainvälisten tutkimusten (ks. Cuddenback 2004; Sinclair ym. 2004) mukaan yhteydet lapsen ja hänen perheensä välillä säilyvät perhehoidon läheissijoituksissa hyvin. Läheisperheisiin tehdyt sijoitukset ovat taanneet myös sijoituksen pysyvyyttä. Läheissijoitus nähdään yleensä lapsen näkökulmasta hyvänä vaihtoehtona. Läheissijoituksen on todettu tukevan lapsen identiteetin muodostumista ja vahvistavan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vertailtaessa perhehoidon läheissijoituksia esimerkiksi Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen välillä voidaan todeta, että Yhdysvalloissa on enemmän sijoitettu lapsia läheisille kuin Iso-Britanniassa. Yhdysvalloissa on joillakin alueilla noin 60 prosenttia sijoitetuista lapsista sijoitettuna sukulaisille tai muille läheisille. Vertailussa todettiin myös yhtäläisyyksiä läheissijaisvanhempien melko korkean iän, heikon terveyden, taloudellisten vaikeuksien ja asunnon tilanahtauden välillä. (Farmer&Moyers 2008, 33; Geen 2004, 131.) Yhdysvalloissa kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat olleet kehittämisen ja lasten hyvinvoinnin kysymyksinä jo 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Läntisen Euroopan maissa läheissijoitukset eivät ole olleet keskeisenä käytäntönä lasten hyvinvointipolitiikassa, mutta voidaan todeta, että lapsen sijoittaminen läheisten luokse on ollut nousevana trendinä. (Holtan ym. 2005, 201.)

Iso-Britanniassa ja myös Pohjoismaissa perhehoito on yleisin käytössä oleva sijaishuollon muoto. Maakohtaisia eroja on suuresti esimerkiksi korvausmäärien ja – käytäntöjen sekä koulutuksen ja valmennuksen suhteen. Esimerkiksi Ruotsissa perhehoito on käytetyin sijaishuollon muoto. Ruotsissa perhehoidossa on sijoitettuna 65 prosenttia ja käytössä on myös vanhemman ja lapsen yhteinen sijoittaminen perhehoitoon. Vuonna 1999 säädettiin Ruotsissa laki sukulais- tai läheisperheen ensisijaisuudesta sijaishuollossa. Kunnat vastaavat perheiden hankkimisesta. Sijaisperheiltä ei lain mukaan vaadita valmennusta, mutta sosiaalilautakunta tukee sijaisperheitä muun muassa järjestämällä koulutusta, ohjausta ja kotikäyntejä. Kuntien tehtävänä on myös valvoa sijaisperheitä. (HE 256/2014vp.)

Tilanteessa, jossa lapselle läheinen on valmis ja halukas ottamaan lapsen luokseen asumaan, lastensuojelun työntekijöiden tehtävänä on arvioida läheisen soveltuvuus toimia sijaisvanhempana. Perhehoitolaki velvoittaa myös, että läheissijaisvanhempi valmenne-

taan tehtävään. (Perhehoitolaki 263/2015.) Läheissijaisvanhempana toimiminen ei edellytä sukulaissuhdetta, sillä läheissijaisvanhemmaksi voi ryhtyä esimerkiksi lapsen kummitäti. Yleensä läheissijaisvanhempi on ollut pitkään lapsen elämässä ja saattanut antaa lapselle turvaa jo ennen sijoitusta tai huostaanottoa. Läheissijaisvanhemman on osallistuttava prosessinomaiseen valmennukseen esimerkiksi PRIDE -valmennukseen. Sijoitettaessa huostaan otettu lapsi sukulais- tai läheisverkostoon kuuluvan henkilön tai perheen luokse, puhutaan läheisverkostosijoituksesta. Sukulaisten luokse tapahtuvasta sijoituksesta käytetään myös termiä sukulaissijoitus. (Perhehoidon ABC 2014.)

3.3 Valmennus

Jokaisella sijaisperhettä tarvitsevalla lapsella tulee olla mahdollisuus päästä hyvin valmentautuneeseen perheeseen. Perhehoitolaki edellyttää ennakkovalmennusta kaikille sijaisvanhemmiksi aikoville. Satakunnassa läheissijaisvanhemmille annettava valmennus toteutetaan ryhmämuotoisessa PRIDE –valmennuksessa, joka on kaikille sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville tarkoitettu prosessinomainen valmennus. Poikkeus tapauksissa läheissijaisvanhemmille järjestetään myös henkilökohtaisia valmennuksia esimerkiksi tilanteissa, joissa läheisillä on vaikeuksia osallistua pitkien matkojen vuoksi kehittämisyksikön järjestämään ryhmämuotoiseen valmennukseen.

Sana PRIDE muodostuu viidestä englanninkielisestä sanasta:

P = Parents' = vanhempien

R = Resources for = voimavara johonkin eli

I = Information = tietoon

D = Development = kehittymiseen

E = Education = oppimiseen

Valmennus antaa mahdollisuuden perehtyä sijais- ja adoptiovanhemman tehtävään. PRIDE -valmennus on prosessimuotoinen valmennus sijaisvanhemmuuteen, jossa arvioidaan vahvuuksia ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Se on prosessi, joka koostuu yhdeksästä teemallisesta ryhmätapaamisesta ja niihin liittyvistä kotitehtävistä sekä perhekohtaisista

tapaamisista. Valmennuksessa saa tietoa sijais- ja adoptiovanhemmuuden haasteista. Valmennus rohkaisee perheitä kohtaamaan erilaisuutta ja näkemään sijoitettavan lapsen tarpeet sekä hakemaan tarvittaessa apua ja tukea sijaisvanhemmuuteen. Erilaisten harjoitusten avulla eläydytään sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiansa tilanteisiin ja tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. Kotitehtävien tavoitteena on tutkia omien lapsuuden- ja elämänkokemusten vaikutusta valmiuksiin kohdata sijoitettu lapsi yksilöllisine tarpeineen ja kokemuksineen. Tavoitteena on auttaa sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevia perheitä tekemään yhdessä kouluttajien kanssa tietoon perustuvan päätöksen sijais- tai adoptiovanhemmaksi ryhtymisestä. (Pesäpuu 2014.)

PRIDE -ohjelmassa on määritelty valmiudet, joita sijais- ja adoptiovanhemmat tarvitsevat tehtävässään. Sijaisvanhempien ensisijainen rooli on tarjota koti, jossa on mahdollisuus huolenpitoon ja hoivaan. Ennakkovalmennuksen tehtävä on antaa sijaisvanhemmuutta harkitseville tietoa ja ymmärrystä sijaisvanhemmuuden rooliin ja tehtävään. Valmiudet ovat keskeinen työväline koko perhehoidon ajan, ei vain ennakkovalmennuksen ajan. (Pesäpuu 2012, 28.) Sijaisvanhemmaksi ryhtyvältä edellytetään seuraavia valmiuksia: suojella ja hoivata lasta, tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä, tukea lapsen suhteita syntymävanhempiansa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen, sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan sekä tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. Sijaisvanhempana on tärkeää kyetä tarkastelemaan itseään sekä keskustelemaan itsestään, perheestään ja kokemuksistaan. Valmennuksessa edellytetään, että sijais- tai adoptiovanhemmaksi ryhtyvä tiedostaa ja ymmärtää, miksi näitä valmiuksia tarvitaan. (Pesäpuu 2014.)

Prosessinomainen ja säännöllisesti toteutettava PRIDE -valmennus on sijaisvanhempien perusvalmennus. Satakunnan alueella pyritään järjestämään vuosittain kaksi valmennuskurssia sijaisvanhemmiksi haluaville. Tämän lisäksi tarvitaan valmennus- ja arviointiohjelma lapsen läheisverkostosta mahdollisesti löytyviä sijaisvanhempia varten. Yksilöllisen valmennuksen lisäksi Satakunnassa on saatu hyviä kokemuksia läheissijaisvanhempien osallistumisesta ryhmämuotoiseen PRIDE -valmennukseen. Läheisten osallistuminen valmennukseen lisää heidän ymmärrystään siihen, miten lapsen kokemukset vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen ja mikä on sijaisvanhemman rooli. Läheisten mukanaolo lisää muun ryhmän ymmärrystä lapsen biologista verkostoa kohtaan. (Raivio 2012, 51.)

Läheissijaisvanhempia valmennetaan myös Pesäpuu ry:n kehittämän sukulaissijaisvanhemmuus työskentelymallin mukaisesti. Työskentelymalli antaa valmiuksia sukulaisten valmennukseen ja valintaan. Työskentelymalli on kehitetty hyödyntäen PRIDE -valmennuksen keskeisiä teemoja ja sisältöjä. Tämän mallin mukaan työskentelemisen tavoitteena on lisätä sosiaalityöntekijöiden suunnitelmallista ja systemaattista työtettä sukulaissijaisvanhempien kanssa toimiessaan. Malli antaa myös tietoa sukulaissijaisvanhemmuuden erityispiirteistä ja haasteista. Työskentelymallissa on kuusi tapaamista, jotka koostuvat kartoitustapaamisesta ja viidestä perhekohtaisesta tapaamisesta. Jokaisella tapaamisella on sijaisvanhemmuuden tärkeä osa-alueita käsittelevä teemansa: perheen arki ja verkostot, elämäntapahtumat, kasvatus ja huolenpito, yhteistyö sekä yhteinen arviointi ja päätöksen teko. Tapaamiset rakentuvat toimistotapaamisista ja kotikäynneistä ja rakenne toistuu säännöllisesti kaikissa valmennustapaamisissa. Tapaaminen voidaan jakaa aloitus-, tapaamis- ja lopetusvaiheeseen. (Koisti-Auer 2004.)

3.4 Läheissijaisvanhempien tuki

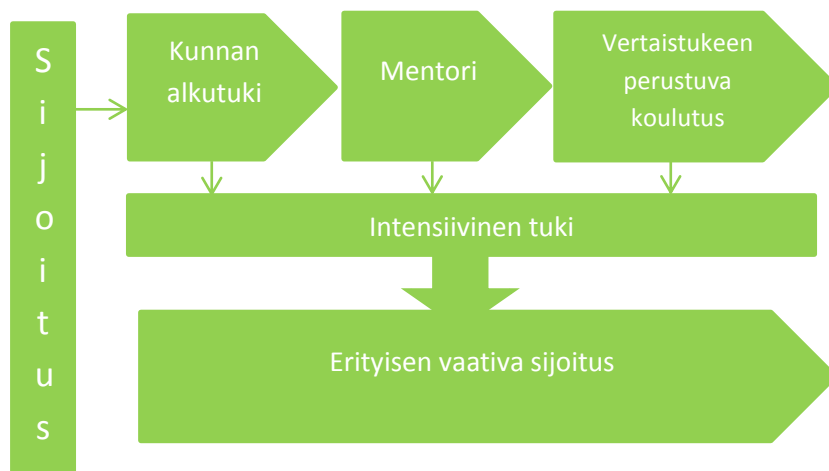
Sinclairin, Gibbsin ja Wilsonin (2004) tutkimuksessa on korostettu läheissijaisvanhempien tuen tarpeen tunnistamisen tärkeyttä, jotta läheissijaisvanhemmille voidaan kehittää heidän tarpeisiinsa oikeanlaisia tukimuotoja. Havaintojen perusteella tukea tarvitaan erityisesti läheissijaisvanhempien jaksamiseen, terveyteen ja koulutukseen sekä taloudellista tukea asumiseen ja elämiseen. Läheissijaisvanhemmat ovat korvaamaton voimavara päättäjille, koska käytännössä lapsen sijoittaminen läheisen luo on edullinen sijaishuollon hoitomuoto. Siksi päättäjien on tärkeää työskennellä sellaisen politiikan puolesta, joka tukee ja edistää läheissijoituksia. Koisti-Auerin (2008, 113–115) tutkimus osoittaa suomalaisten sukulaissijaisvanhempien voivan monella tavoin kansainvälisiä kollegoitaan paremmin. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että sukulaissijaisvanhemmat olivat kyllä iäkkäitä, mutta suomalaisten sukulaissijaisvanhempien terveydentila, taloudelliset seikat, koulutustaso ja asumisväljyys olivat paremmalla tasolla kuin kansainvälisesti. Pirjo Vähämaan (2009, 2) mukaan yleisesti perhesijoituksen onnistumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, mutta varsinkin sijoituksen alkuvaiheeseen kuntien tulee tarjota aikaa ja voimavaroja.

Yhdysvaltalaisen Gary Cuddenbackin (2004, 622–634) mukaan läheissijoituksilla on etenkin teoreettisia etuja, joita ovat hänen mielestään esimerkiksi se, että lapsi saa jatkaa hänelle ennestään tutussa etnisessä, uskonnollisessa ja rodullisessa ympäristössä. Tällöin lapsen yhteys läheisiin säilyy ja lapsen perheen tiedon välittyminen mahdollistuu. Lapsen identiteetin muodostumiselle on tärkeää, että sijoitustilanteessa lapsen yhteys omaan perheeseen ja sukuun säilyy. Tämän on koettu aiheuttavan vähemmän traumoja lapselle sijoituksen yhteydessä. Siitä, että nämä teoreettiset edut toteutuvat käytännössä, ei kuitenkaan ole varmuutta. Cuddenbackin mukaan näyttöä on siitä, että läheisperheissä on vähemmän resursseja ja halua ottaa vastaan koulutusta, palveluja ja tukea. Hänen mielestään olisi tärkeä tutkia sitä, että neutralisoivatko edellä mainitut teoreettiset edut läheissijaisvanhempien riittämättömiä voimavarojen ja tuen resursseja ja onko tämä syynä läheissijoituksista saatuihin hyviin tuloksiin.

Lain mukaan sijoittajakunnan tulee vastata perhehoitajan tuesta. Annettava tuki jakautuu neljään osa-alueeseen: taloudellinen, tiedollinen, emotionaalinen ja käytännön arjen apu. Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Perhehoitajalle on myös järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää (Perhehoitolaki 263/2015.) Sijaisperheiden tukemisessa on huomioitava sijoitusten ja perheiden yksilölliset tarpeet. Positiivinen priorisointi on tarkoituksenmukaista, sillä kaikki lapset ja perheet eivät tarvitse samanlaisia palveluita. Tukemisen ja siihen liittyvän työskentelyn lähtökohdaksi tulisi ottaa räätälöintimalli. Tällöin jo olemassa oleva palvelujärjestelmä ei yksistään ohjaa tuen saamista eikä tuki saisi pelkästään rajoittua jo olemassa oleviin tukimuotoihin. Lastensuojelun sijaisperheitä tukevaa toimintaa tehdään pääsääntöisesti kunnissa ja kolmannen sektorin yleishyödyllisissä järjestöissä. Pesäpuu ry tuottaa erityisesti perhehoidon alueelle täydennyskoulutusta sekä kouluttaa muun muassa lasten vertaisryhmien vetäjiä ja PRIDE -valmentajia tehtävänsä. Perhehoitoliitto ry toimii taas perhehoitajien ja hoidettavien toimintaa kehittävänä ja tukevana liittona. Perhehoitoliitto tuottaa tietoa perhehoidosta, julkaisee Perhehoito-lehteä, järjestää vertaisryhmiä ja erilaisia leirejä sekä tuottaa lakimiespalveluja. Perhehoitoliitto on mukana myös lainsäädännön kehittämisessä. (Ketola 2008, 46–48.)

Satakunnassa lapsen perhehoidon sijoituksen alkuvaihetta tuetaan vahvasti. Sijaisvanhemmat saavat sijoituksen kahden ensimmäisen vuoden aikana kunnan antamaa alkutukea, mentoroinnin ja vertaistukeen perustuvan koulutuksen. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö tarjoaa työparin kunnille alkutukeen, kouluttaa ja koordinoi mentorit ja järjestää vertaistukeen perustuvan koulutuksen. Sijoitukselle voidaan myös tarpeen mukaan järjestää intensiivisempää tukea. Erityisen vaativaa sijoitusta tuetaan erityisen tuen perhehoidon mukaisesti.

Kuvio 1. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön sijoituksen tukikaavio

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö järjestää läheissijaisvanhemmille myös vertaisryhmätoimintaa. Vertaisryhmä kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa ja se on kaikille läheissijaisvanhemmille tarkoitettu avoin, ohjattu ryhmä. Kehittämissyksikkö ja yksityinen sektori on järjestänyt sijaisvanhemmille ja läheissijaisvanhemmille omia strukturoituja ohjelmallisia vertaisryhmiä, jotka kokoontuvat 5-6 kertaa. Muita mahdollisia tukitoimia on esimerkiksi työnohjaus ja koulutukset, joihin osallistumista arvioidaan ja suunnitellaan yhdessä perhehoitajan vastuutyöntekijän kanssa (Perhehoidon ABC 2015.)

4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA AINEISTO

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää satakuntalaisten läheissijaisvanhempien sijaisvanhemmuuden rakentumista ja heille annetun valmennuksen ja tuen vaikutuksia sijaisvanhemmuuden muodostumiseen. Läheissijaisvanhempien kokemukset olen kerännyt laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin. Tämän tutkimuksen avulla haluan täsmentää läheissijaisvanhempien valmennukseen liittyviä kysymyksiä ja suunnata huomiota läheissijaisvanhempien kokemuksiin ja niistä saatuihin tietoihin. Tutkimuksesta saatua tietoa käytetään rikastuttamaan ja monipuolistamaan arkitiedon luomaa kuvaa satakuntalaisten läheisten sijaisvanhemmuudesta, valmennuksesta ja tuesta. Tämän tutkimuksen avulla pyrin saamaan myös uusia ideoita läheissijaisvanhempien valmennukseen ja tukemiseen.

Tutkimukseen ryhdytään usein siksi, että ongelmien ratkaiseminen ei sujukaan aivan jokapäiväisen ajattelun pohjalta. Tarvitaan uutta tietoa, joka auttaa ymmärtämään paremmin ratkaistavien ongelmien luonnetta ja löytämään keinoja ongelmien ratkaisuun. Tämä on usein lähtökohdana niin sanotussa soveltavassa tutkimuksessa, jossa pyritään johonkin käytännön tavoitteeseen. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2008, 19.) Satakunnassa on läheissijaisvanhempia valmennettu ryhmämuotoisessa PRIDE -valmennuksessa yhdessä kaikkien sijaisvanhemmiksi aikovien kanssa. Pesäpuu ry on myös kehittänyt sukulaissijaisvanhemmille tarkoitettua omaa valmennuksen, mutta Satakunnassa on läheissijaisvanhemmat valmennettu yhdessä ja samassa valmennuksessa muiden sijaisvanhemmiksi valmentautuvien kanssa. Kouluttajien kokemuksena on, että tämä tapa läheisten valmentamisessa hyvä muoto. Läheisten antama palaute on ollut myös pääsääntöisesti positiivista.

4.1 Tutkimuskysymykset ja metodologiset valinnat

Henkilökohtaisten kokemusten tutkiminen on metodologisesti varsin haastava tehtävä. Subjektiiiviset kokemukset ovat sellaisia ilmiöitä, että niille on vaikea lähteä etsimään tieteellisiä selityksiä. Sen sijaan niitä voi pyrkiä ymmärtämään. ”Ymmärtäminen ihmistä tutkivien tieteiden metodina on eräänlaista eläytymistä tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin.” (Tuomi & Sarajärvi 2004, 27.) Pyrkimys lähestyä tutkimuksellisesti ihmisten kokemusmaailmaa pohjautuu fenomenologiseen ja hermeneuttiseen ihmiskäsitykseen. Näissä ihmiskäsityksissä ovat keskeisinä

käsitteinä kokemusten, merkitysten ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tiedon käsityksessä keskeistä on ymmärtäminen ja tulkinta. Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteen eikä ihmistä voida ymmärtää irrallaan tuosta suhteesta. Kokemukset taas muotoutuvat merkitysten mukaan. (Laine 2007, 28- 31.) Ymmärryksen kasvamisen rinnalla laadullisen tutkimuksen avulla voidaan tunnustaa ja nostaa esille tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omat tulkinnat heille tapahtuneista asioista. Tämä on tärkeää varsinkin silloin, kun halutaan antaa ”ääni” sellaisille toimijoille, joilla sitä ei perinteisesti ole ollut. (Hakala 2008, 171–172.) Näen, että läheissijaisvanhemmat ovat uudessa elämäntilanteessa, jossa he rakentavat omaa tapaansa toimia sijaisvanhempina ja luovat tavallaan omanlaistaan tarinaa, omalla ”äänellään” läheissijaisvanhemmuudestaan. Monien vaiheiden jälkeen päädyin tutkimaan läheissijaisvanhempien kokemuksia haastattelemalla heitä teemahaastattelun ja fenomenologisen haastattelun otetta mukailleen sekä analysoimalla aineistoa sisällönanalyysillä. Analyysissä käytin faktanäkökulmaa mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan saamiseksi.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. *Millaista on läheisen sijaisvanhemmuus?*
2. *Miten annettu valmennus ja tuki ovat vaikuttaneet sijaisvanhemmuuden muodostumiseen?*

Tutkimuskysymykset muotoilin niin, etteivät ne antaisi etukäteen oletusta annettavista vastauksista. Kysymykset eivät myöskään ole kovin tarkkaan rajattuja, jotta ne eivät sulki pois läheissijaisvanhempien tuottamia ajatuksia ja kokemuksia. Tavoitteena on saada kysymysteni avulla haastatteluista mahdollisimman monipuolisesti esiin läheissijaisvanhempien kertomia ja puheeksi ottamia asioita ja sitä kautta vertailla heidän kokemuksiin. On mielenkiintoista selvittää, kokevatko läheissijaisvanhemmat valmennuksen pelkästään valmennukseksi vai jo tärkeäksi tukimuodoksi. Aiemman perhehoidon työkokemukseni kautta minulla oli ennen aineiston keruuta joitakin ennakko-oletuksia merkityksellisistä asioista. Ajattelen läheissijaisvanhempien pitävän valmennusta positiivisena kokemuksena, mutta muu annettu tuki ei täysin ole vastannut läheissijaisvanhempien tuen tarvetta. Tätä tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt kuitenkin olemaan mahdollisimman

objektiivinen. Tutkijan on tärkeää tunnistaa omat ennakko-oletuksensa. Voidaankin sanoa, että oma objektiivisuus syntyy nimenomaan subjektiivisuuden tunnistamisesta. (Eskola & Suoranta 2000, 17.)

4.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Laadullista tutkimusta käytetään erityisesti tutkittaessa ilmiöitä, joista ei ole aikaisempaa tietoa, tai etsittäessä uusia näkökulmia jo osin tunnettuihin ilmiöihin (Kylmä & Vehviläinen-Julkunen & Lähdevirta 2003.) Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Haastattelu aineistokeruumenetelmänä on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on tutkijan johdattelemaa. Perinteisistä kysymyksiä ja vastaus haastatteluista on siirrytty yhä enemmän keskustelelevampiin haastattelutyyppeihin. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelussa on tyypillistä muun muassa se, että se on ennalta suunniteltu, haastattelijan alulle panema ja ohjaama, haastattelija ylläpitää haastattelua ja motivoi haastateltavaa. (Eskola & Suoranta 2000, 85.) Annoin läheissijaisvanhemmille haastatteluteemat etukäteen, jotta he voisivat tutustua niihin ennen haastattelua. Haastattelut olen toteuttanut yksilö- ja parihaastatteluina.

Haastattelun ideana Eskolan ja Vastamäen (2007, 26–29) mukaan on se, että halutaan tietää mitä joku ajattelee jostakin asiasta. Kyseessä on eräänlainen keskustelu, jossa tutkija haluaa vuorovaikutuksessa saada selville haastateltavilta häntä kiinnostavat asiat, jotka kuuluvat tutkittavan aiheen piiriin. Tarkoitukseni oli, että haastatellut läheissijaisvanhemmat saivat tuoda esiin omat mielipiteensä ja kokemuksensa läheissijaisvanhemmuudesta. Samalla he voivat olla vaikuttamassa ja antamassa tärkeää tutkimustietoa läheissijaisvanhempien valmennuksen ja tuen kehittämiseen. Onnistuneen haastattelutilanteen luomiseksi, mietin haastateltavien haastattelupaikkaa tarkoin. Haastattelupaikka ei ole epäolennainen tekijä haastattelujen onnistumisen kannalta, haastattelussa on tärkeää luoda hyvä ja luottamuksellinen vuorovaikutustilanne. Haastattelutilanteen tulisi olla mahdollisimman luonnollinen etenkin haastateltaville ja siksi esitinkin, että haastattelut voidaan tehdä kotona heidän niin halutessaan. Kaikki haastateltavat halusivat haastattelun järjestettävän heidän kotonaan. Tilana koti oli haastateltaville tavallaan oma valtakunta ja haastattelija on tällöin vieraalla maalla ja joutuu näin ollen seuraamaan haastateltavien

antamia merkkejä, kuinka tässä tilassa tulee käyttäytyä. Kutsu haastateltavien läheisijaisvanhempien kotiin kertoo osaltaan siitä, että he olivat sitoutuneita haastatteluun ja luottivat minuun haastattelijana ja tutkijana.

Fenomenologinen haastattelu on luonteeltaan avoin, luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma ja siinä haastateltavalle pyritään antamaan mahdollisimman paljon tilaa. Haastattelukysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia ja mahdollisimman vähän vastauksia ohjaavia. Fenomenologinen haastattelu saa muotonsa kulloisenkin tutkimuksen monien eri tekijöiden tuloksena. Tällaisia ovat muun muassa tutkijan, tutkittavan ja tilanteen erityislaatuisuus. Tutkimuksessa on harkittava tilannekohtaisesti, miten voidaan toimia niin, että saavutetaan toisen kokemuksen ja ilmaisun merkitykset mahdollisimman autenttisesti. (Laine 2001, 33, 37–38.) Teemahaastattelussa aihepiirit ja teema-alueet ovat etukäteen määriteltäviä. Menetelmä ei perustu kysymysten tarkkaan muotoon tai järjestykseen. Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestystä ja laajuutta voidaan vaihdella haastattelusta toiseen. Haastattelija ja haastateltava keskustelevat tietystä aiheesta, mutta kaikkien haastateltavien kanssa ei tarvitse käydä läpi kaikkia teema-alueita. Teemahaastattelun ja niin sanotun syvähaastattelun välille on vaikea vetää rajaa, sillä myös teemahaastattelussa voidaan päästä hyvinkin syvälle käsiteltyihin teemoihin. Nykyään suositaan myös ryhmähaastatteluja, joilla saadaan ja tavoitetaan hieman toisenlaista tietoa kuin yksilöhaastattelulla. (Laine 2011, 27–28.)

Ennen haastatteluja muodostin valmiiksi kysymyksiä erilaisten teemojen alle (ks. Liite 1.) Haastattelutilanteesta pyrin luomaan mahdollisimman avoimen ja keskustelunomaisen enkä pitäytynyt liian tarkoin ennalta laadituissa kysymyksissäni. Kokemuksista kertominen ei ole helppoa, joten minun oli annettava haastateltaville tilaa ja vapautta kertoa kokemuksistaan. Pidin kuitenkin tärkeänä, että kaikki teemat tulivat jokaisessa haastattelussa käytyä läpi. Käymällä teemat läpi olen varmasti kaventanut hieman haastateltavien mahdollisuutta kertoa kokemuksistaan, mutta toisaalta tutkijalle on tärkeää saada tarvittava tieto ja aineisto kerätyksi. Oma kokemukseni haastatteluissa oli, että pääsimme hyvinkin syvälle käsiteltyihin teemoihin.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksessani käytän aineiston analyysin menetelmänä sisällönanalyysiä ja aineiston tarkastelu näkökulmana on faktanäkökulma. Pertti Alasuutari (1994, 72–73) on eritellyt erilaisia näkökulmia aineistoon. Faktanäkökulmassa aineistosta etsitään tosiasiatietoja ja haastateltavien kieltä ja puhetta pidetään todellisuuden kuvaamisen välineenä, linssinä todellisuuteen. Analysoin haastatteluja systemaattisesti ja etsin haastatteluista näitä tosiasiatietoja, samankaltaisuuksia ja yhteneväisyyksiä. Sisällönanalyysin avulla kuvaan aineistoa tiivistetysti ja pelkistetyksi luokittelemalla aineiston tärkeitä teemoja. Aineiston analysoinnissa vertailen läheissijaisvanhempien kokemusten eroja ja yhtäläisyyksiä. Tutkin, minkälaisina nämä asiat tulevat esiin läheissijaisvanhempien puheissa ja arkielämässä. Sisällönanalyysi rakentuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa analysoidaan tekstiä ja etsitään siitä erilaisia merkityksiä sekä eliminoidaan aineistosta pois asiaankuulumattomia osia, muun muassa toistoja ja epäolennaisia seikkoja. Aineistoa järjestettäessä on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei tekstin sisältämää informaatiota kadoteta. Sisällön analyysissa tutkija voi samanaikaisesti kerätä aineistoa ja analysoida tekstiä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 136–137.)

Aloitin aineiston käsittelyn litteroimalla haastattelut sanatarkasti auki kirjoittaen. Rajasin jo tässä vaiheessa pois sellaista läheissijaisvanhempien puhetta, joka ei suoranaisesti liittynyt tämän tutkimuksen teemoihin. Luin litteroinnin jälkeen tekstit useaan kertaan ja alleviivasin tekstistä eri värein samasisältöisiä asioita. Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 143) mukaan aineistoa on luettava kokonaisuutena, vaikka aineiston sisällöt ovatkin tutkijalle jo tuttuja aineistonkeruun ja litteroinnin vaiheista. Lukeminen auttaa tutkijaa saamaan ymmärrystä analyysin tekoon. Litteroinnin jälkeen kirjoitin eri saman sisältöisten teemojen alle suoria lainauksia läheissijaisvanhempien tuottamasta puheesta. Tämän jälkeen kirjoitin lainausten perään uusia ryhmittelyjä ja etsin niistä yhtäläisyyksiä ja eroja. Seuraavassa vaiheessa tarkastelin ja pohdin, mitkä teemat olivat merkityksellisiä ja tutkimuskysymysten kannalta sellaisia, jotka otan analysoitavaksi. Tämän jälkeen muodostin näiden päätelmien perusteella kuvion 2. Läheissijaisvanhempi ja verkostot. Esittelen aineistosta nousseita ja verkostoissa esiintyviä erilaisia huolenpidon, vanhemmuuden ja yhteydenpidon suhteita sekä läheissijaisvanhempien kokemuksia valmennuksen ja tuen merkityksestä ja niiden vaikutuksia sijaisvanhemmuuden muodostumiseen. Tämän jälkeen kir-

joitin tulkintoja ja johtopäätöksiä vielä syvällisempään ja parempaan muotoon. Läheissijaisvanhempien kokemuksista ja puheista olen lainannut olennaisia lainauksia tulkintani pohjaksi ja tueksi. Muutin hieman raporttiin tulevia lainauksia poistamalla esimerkiksi tyhjiä täytesanoja ja tunnistettavia puhetyylejä tai murteita. Haastateltavat olen nimennyt koodeilla H1, H2, H3, H4, H5 ja H6. Tällä tavoin näkökulmaksi valitsemani fakthanäkökulma tulee esiin läheissijaisvanhempien aitoon puheeseen perustuen.

4.4 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Ennen aineiston keruuta anoin tutkimusluvan Porin perusturvan sosiaali- ja perhepalveluista. Tutkimusluvan sain toukokuussa 2015. Tämän jälkeen olin yhteydessä Porin perusturvan hallinnoimaan Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikköön, josta sain läheissijaisvanhempien yhteystietoja. Lähestyin läheissijaisvanhempia henkilökohtaisesti tavaten tai puhelimitse. Kerroin kuudelle läheissijaisvanhemmalle tutkimuksestani ja sen tavoitteista ja tiedustelin heidän halukkuutta osallistua haastatteluun. Sain heiltä myöntävän vastauksen ja sovimme samalla haastatteluajankohdat. Tutkimukseni aihe on rajattu niin, että tutkittavina on läheissijaisvanhempia, jotka ovat valmennettu Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikössä vuoden 2012 jälkeen ryhmämuotoisessa PRIDE -valmennuksessa. Tutkimukseen osallistui läheissijaisvanhempia kolmesta eri Satakunnan kunnasta yhteensä kuusi läheissijaisvanhempaa, kaksi miestä ja neljä naista. Kaksi haastattelua tein yksilöhaastatteluna ja kaksi parihaastatteluna. Haastattelut toteutin touko-kesäkuun aikana. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikössä on valmennettu 23 läheissijaisvanhempaa ryhmämuotoisella PRIDE -valmennuksella. Katsoin kuuden läheissijaisvanhemman haastattelun olevan tarpeeksi kattavan otoksen tutkimukseni onnistumisen kannalta. Aineistoni osoittautuikin suhteellisen monipuoliseksi ja koen sivunneeni haastatteluissa syvähaastattelua. Periaatteessa teemahaastattelun avulla voidaan päästä ”syvälle” vastaajan elämään ja todellisuuteen, kun haastatellut suostuvat kertomaan tutkijalle tosiasioita. Haastattelun teemojen tulee perustua vastaajan kannalta mielekkääseen tutkimusasetelmaan. (Tilastokeskus 2015.) Uskon haastattelemini läheissijaisvanhempien puhuneen minulle tosiasioita läheissijaisvanhemmuudestaan. Läheissijaisvanhemmat kokivat aineiston keräämisen tärkeänä.

Hyvä tutkimuksen tekeminen niin, että sen eettiset näkökohdat tulevat riittävästi ja oikein huomioiduksi, on vaativa tehtävä. Lähtökohdana tutkimukselle tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisten itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla ihmisille mahdollisuus olla osallistumatta tai osallistua tutkimukseen. Tämä mahdollisuus on voimassa koko tutkimuksen ajan. Tutkijan tulee myös selvittää, miten tutkittavien suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä tutkimukseen osallistuminen heille sisältää. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2008, 25; Kuula 2006, 60, 87.)

Eettinen ajattelu on kykyä pohtia sitä, mikä on omien tai yhteisön arvojen kautta sitä, mikä on jossain tilanteessa oikein ja mikä väärin. Tutkijan ja tutkittavan välille syntynyt suhde nähdään ihmistieteissä lähellä arkielämän vuorovaikutusta olevaksi ja näin ollen konkreettiset tilanteet, jotka vaativat moraalisia päätöksiä, edellyttävät tutkijalta välittämistä, ymmärtämistä ja myötätuntoa. Tämä ihmistieteiden piirre asettaakin tutkijan itsensä harteille selkeän moraalisen vastuun. Tutkimusta voidaankin arvioida ainakin kahdella tavalla. Pohdittavaksi tulee tällöin, mitkä ovat tutkittavalle koituneet hyödyt ja haitat ja toisaalta näitä voidaan arvioida yleisistä arvolähtökohdista. Tutkimuksessani olen pitänyt tärkeänä suojata eri tavoin läheissijaisvanhempien anonymiteettiä. (Kuula 2006, 52–58.) Tutkimukseni tuo näkyväksi läheissijaisvanhempien kokemuksia ja tunteja läheisen vanhemmuudesta läheissijaisvanhemmuuden kontekstissa. Pyrkimykseni on ollut myös tarjota tutkimuksestani tietoa läheissijaisvanhemmille, jotta he voisivat vapaasti päättää tutkimukseen osallistumisestaan. Osa haastattelemistani läheissijaisvanhemmista olivat työni kautta minulle entuudestaan tuttuja. Yhteinen ymmärrys läheissijaisvanhemmuudesta auttoi erityisesti erilaisten tunnetilojen käsittelyssä. Kun haastettuluissa haastattelijalla ja haastateltavalla on samanlaisia kokemuksia, he saattavat vertailla kokemuksiaan, mikä synnyttää yhteyttä heidän välilleen. Tällä on usein merkitystä vuorovaikutuksen rakentumisessa. Yhteinen ymmärrys ja kokemus mahdollistavat myös implisiittisen tiedon jakamisen. (Pietilä 2010, 222).

Merkittävää laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta on se, että tutkija pyrkii tekemään oman tutkimuksensa päättelyn mahdollisimman läpinäkyväksi analyysin ja tulokinnan osalta. Olen pyrkinyt vahvistamaan tutkimukseni luotettavuutta niin, että olen pitäytynyt mahdollisimman lähellä tutkittavieni tulkintoja. Tutkimuksen tavoitteena olen pitänyt sitä, että tämä tutkimus kuvaisi mahdollisimman tarkasti läheissijaisvanhempien

käsityksiä ja heidän kokemusmaailmaansa. Tutkijan asema on tutkimusprosessissa interaktiivinen suhteessa tutkimuskohteeseen. Tästä syystä laadullista tutkimusta arvioitaessa on hyödynnetty ideaa sen siirrettävyydestä. Pohdinnan aiheena on tällöin se, voivatko saadut tulokset olla mahdollisia toisessa tutkimusympäristössä ja voitaisiinko aihetta tutkia uudelleen ja päätyä samankaltaisiin lopputuloksiin. (Aaltio & Puusa 2011, 156–157.)

5 LÄHEISESTÄ SIJAISVANHEMMAKSI

Tässä tulosluvussa esittelen analysoinnin myötä syntyneet tutkimustulokset. Teemat valitsin läheissijaisvanhempien painottamien asioiden mukaan sekä sen mukaan, miten ne painottuivat tutkimuskysymyksiini. Olen käyttänyt suoria lainauksia läheissijaisvanhempien tuottamasta puheesta. Suorat lainaukset rikastuttavat tutkimuksen tuloksia ja auttavat eläytymään läheissijaisvanhempien kokemusmaailmaan. Tällä tavoin näkökulmaksi valitsemani faktanäkökulma korostuu. Läheisestä sijaisvanhemmaksi muuttumista värittää epävarmuus, prosessointi ja vahva vastuu ja yhteys läheiseen lapseen.

5.1 Läheissijaisvanhemmaksi ryhtyminen

Läheissijaisvanhemmat olivat alussa epävarmoja hyväksytäänkö heitä lastensuojelusta läheisen lapsen sijaisvanhemmiksi. He olivat jo pitkään etukäteen prosessoineet valmiuksiaan. Vahvuutena heillä oli yhteys lapseen. Haastatteluissa läheissijaisvanhemmat kertoivat omasta yhteydestään lapseen ja halustaan tarjota läheisen lapselle turvallinen koti, kun lapsen omat vanhemmat eivät sitä itse pystyneet tai voineet tarjota. Omia valmiuksia sijaisvanhemmuuteen oli etukäteen huolellisesti punnittu, vaikka läheissijaisvanhemmillä ei ollut täyttä varmuutta siitä, mitä valmiuksia heillä tulisi olla läheisen lapsen sijaisvanhemmaksi ryhtymisessä. Aluksi läheissijaisvanhemmat olivat hieman epävarmalla tai kysyvällä kannalla esittäessään itseään läheisen lapsen sijaisvanhemmiksi.

”Meillä oli tietoo, että varmasti tulee näin vähän käymään ja sitten kun mä sain äidin kiinni, niin siinä hän sanoi, et lapset otetaan huostaan. Ja silloin mä kysyin hänelt vaan et josko on mitenkään mahdollista, et mä soitan sin kuntaan ja jos meillä on mahdollisuuksii, niin hyväksyykö hän, et lapset tulis meille. Hän sit sanoi, et jos on sellainen mahdollisuus, niin hänelle sopii. Sosiaalitoimest sit kysyttiin ollaanko me valmiita ja mietitty ja me tietenkin sitten oltiin, kun kerran oltiin itse otettu yhteyttä. Me ei keitetty sitä ajatusta, et ne menee ulkopuoliselle ja sitten ei tiedä ollaanko missään tekemisis.” (H2)

”Mä tiedän sen et sisko kyl monta vuotta toivoi ja sanoi et haluaa lapsen, mutta ei hän varmaan nähnyt sitä omaa tilannettaan, ettei hänen olisi oikein hyvä hankkia lasta. ....nii se oli kauhee tilanne, kun hän odotti lasta. Kyl se oli hirveän korkea kynnyks itte soittaa sosiaalitoimeen ja esittää se asia. Mut kyl mä sit soitin, en mä mitään ilmoitusta tehnyt. Mut tiedän siskon tilanteen. Ilmoitin, et jos tulee sellainen tilanne kyseeseen, niin voidaanko meitä harkita...mut ei sen puhelun jälkeen kuulunut mitään.” (H6)

Lapselle saatettiin miettiä useampia eri sijoitusvaihtoehtoja. Tämä tutkimus osoittaa, että läheisen tulee olla aktiivinen ja vaativakin, jotta tulee kuulluksi ja huomioiduksi läheisen lapsen sijoittamisen yhteydessä.

”Niin kun lapsella ei ollut kotia, kun äiti (sisko) ei ottanut häntä. Sitten hän meni mummulaan asumaan, mun äidin ja isän tykö ja siellä tuli isän kanssa niin kova riita päälle ettei hän voinut olla sielläkään. Ei ollu enää vaihtoehtoja ja hän muutti ensin meidän vanhimman tyttäremme tykö asumaan, mutta eihän hän siellä voinut asua ja sitten me otettiin hänet meille. Sosiaalitoimesta hänet olisi vaan annettu asua meillä, ei siinä olis tullu mitään ongelmaa. Mut me vaadittiin et se muutetaan sijaisvanhemmuudeksi, että se on virallista.” (H4)

Koisti-Auerin (2008, 122) mukaan lapsen sijoittaminen läheisperheeseen muuttaa sijaisvanhemmaksi ryhtyvän läheisen aseman viralliseksi suhteeksi, johon liittyy erilaisia velvollisuuksia muun muassa sosiaalitoimea kohtaan.

Myös sijoittajakunnan ja sosiaalityöntekijän tulee tuntee vastuunsa ja velvollisuutensa sijoittaessaan lasta kodin ulkopuolelle. Läheiset olivat monesti järjestelleet omaa elämänsä etukäteen.

”No, se ko se ensimmäinen 12 vuotta siellä lapsen koton oli ....oli mitä oli ja paheni vaa, ni sit siit on syntynyt se ajatus, et se lapsi ei voi asua siel niinku koko elämääs ja sit mä vaihdoin isompaan asuntoon ja et siihen vaan niinku kasvettiin, siihen ajatukseen et jos sosiaalitoimi vaan hyväksyy niin lapsella on paikka.” (H1)

Päätös sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä ei ole ollut läheisille hetken mielijohteen päätös, vaan he olivat asiaa pitkään harkinneet ja miettineet. Päätöstä tehdessään läheiset olivat valmistautuneet ja ennakoineet tulevaa tehtävää tarkoin. Läheissijaisvanhemmat kertoivat päätöksen olleen heidän omansa. Kenenkään haastattelun kohdalla läheissijaisvanhemmuutta ei oltu ehdotettu ensin lastensuojelun toimesta, vaan he olivat itse tarjoutuneet ottamaan läheisen lapsen luokseen asumaan. Yhden haastattelun kohdalla läheissijaisvanhemmat kertoivat, että lapsi olisi ensin vain tullut heille avohuollon sijoituksena, mutta he itse halusivat tehdä siitä virallista ja vaativat sosiaalitoimelta toimeksiantosopimusta ja lapsen sijaisvanhemmiksi ryhtymistä. Lain mukaan sosiaalityöntekijän tehtävänä on selvittää lapsen läheisverkostoa ennen kodin ulkopuolelle sijoittamista. Näiden läheissijaisvanhempien kokemuksena oli, että lapsen läheisten tulee olla aktiivisia, jotta voivat tulla huomioiduksi mahdollisina sijaisvanhempina.

Yhdellä läheissijaisvanhemmista oli aiempaa kokemusta sijaisvanhemmuudesta aieman läheissijoituksen myötä. Läheisillä oli myös tietoa sijaisvanhemmuudesta oman työn tai oman kokemuksen ja sijaisperheessä asumisen myötä.

”Se ei ollu mikään yhdessä yössä päätös. Mut kyl se oli aika pian kun lapsi oli syntynyt.....joo meillä oli aluksi suhtautuminen sellaista, niinko mä tietinkin kun se oli sisko, niin ajattelin et kyl se skarppaa ja mä koitan autella. Mies sen varmaan näki enemmän ulkopuolisena ja sanoi kokoajan ettei siit tule mitään. Mies sen sanoi varmaan ensin ääneen, et mitä jos lapsi tulisi meille. Ja miehelle se oli varmaan jotenkin luonnostaan, koska hän on itse kasvanut sijaisperheessä...” (H6)

Aineisto-otteessa ilmenee, että haastateltavilla oli realistinen kyky käsitellä läheisen tilannetta. Läheissijaisvanhemman aikaisempi kokemus sijoituksesta ja sijaisperheessä asumisesta auttoi varmasti jäsentämään uutta tilannetta ja madalsi kynnystä läheissijaisvanhemmaksi ryhtymisessä. Seuraavassa lainauksessa haastateltava kertoo lupauksen lunnastamisesta.

”Toisella kertaa sen päätöksen teki kyl tavallaan etukäteen, kun tuli joku etiäinen et se ei voi olla sie koko aikaa...kyl mä halusin tarjota sillekin kodin, kun tää sisko ko täällä ko asu mun kanssani murehti sitä, et joutuuks se (pikkusisko)sitten laitokseen. Mä sit tavallaan lupasin jo sillo muutamii vuosii sit, et jos se on musta kii, ni ei joudu laitokseen.” (H1)

Läheissijaisvanhemman lupaus aiemmin sijoitetulle lapselle osoittautui tutkimuksessa läheissijaisvanhemman vastuuntuntona ja huolenpitona lapsen asioissa.

Läheissijaisvanhempien keskinäiset keskustelut ja tilanteen punnitseminen tarkoin myös oman perheen ja parisuhteen kannalta nousivat esiin läheissijaisvanhempien puheissa.

”Mut sehän siinä oli niinko, mä en tuonut sitä alkuun missään vaiheessa esiin vaan se tuli mieheltä, et otetaan lapsi meille, jos se onnistuu. Koska mä en halunnut miestä pistää sellaiseen, et pakotan mihinkään.....totta kai mulla oli sellainen ajatus, että tarvii auttaa, mutta mä en edes ehdottanut sitä, koska mä ajattelin, että se on liikaa vaadittu mieheltä. Sijaisvanhemmuus oli mulle itselle ammatin puolesta tiedossa.” (H4)

Läheissijaisvanhempien vastauksissa erottuu myös odotuksia ja toiveita siitä, että läheisen lapsen vanhempi pystyy hoitamaan ja järjestämään asiansa kuntoon. Toisaalta koettiin lapsen tilanne sellaiseksi, että ainoana vaihtoehtona nähtiin lapsen muuttavan läheisen luo asumaan. Koisti-Auerin (2008, 111) tutkimuksen mukaan läheissijaisvanhemmat ovat

huomattavasti voimakkaammalla tunnetasolla sidoksissa ja yhteydessä lapsen vanhempiin kuin sijaisvanhemmat yleensä. Voidaan pitää luonnollisena, että läheisen toive vanhemman kuntoutumisesta ja lapsen mahdollisuudesta palata vanhemman luo elää voimakkaampana etenkin sijoituksen alussa. Ajan kuluessa usko muutoksen mahdollisuuteen pienenee, jolloin myös tilanne sijaisperheessä helpottuu ja tasaantuu. Läheissijaisvanhempien kokemuksista saattoi erottaa tahdon tarjota läheiselle lapselle paikka ja koti, joka nousi suuremmaksi asiaksi kuin ajatus siitä, että samalla ryhdytään läheisen lapsen sijaisvanhemmiksi. Kun lakkaa odottamasta ihmeitä, säästyy myös pettymyksiltä.

Mää silloin vaan toivoin et munki olis mahdollist jäädä tai et lapsi vois jäädä munki työ, mä en siin sit edes ajatellu et siin tullaa sijaisvanhemmaks....” (H1)

Läheissijaisvanhemmuus alkaa monesti läheisen lapsen tarpeesta saada sijaishuolto-paikka ja valmennus sijaisvanhemman tehtävään saadaan vasta myöhemmin, kuitenkin sijoituksen ensimmäisen vuoden aikana. Sijaisvanhemmuus tulee läheisille tavallaan vasta toissijaisena asiana, kun taas tavalliseen sijaisvanhemmuuteen lähdetään ensin valmennuksen ja arvioinnin kautta. Nämä erilaiset lähtökohdat sijaisvanhemmuuteen tulee huomioida myös ryhmämuotoisessa valmennuksessa. PRIDE- valmennus antaa mahdollisuuden perehtyä sijaisvanhemman tehtävään. Valmennuksessa saa tietoa sijaisvanhemmuuden haasteista ja se rohkaisee perheitä kohtaamaan erilaisuutta ja näkemään sijoitettavan lapsen tarpeet sekä hakemaan tarvittaessa apua ja tukea sijaisvanhemmuuteen.

5.2 Valmennus-prosessi ja tutkimusmatka omaan elämään

PRIDE-valmennuksen tarkoituksena on antaa valmiuksia toimia sijaisvanhempana ja siinä käsitellään sijoitukseen liittyviä asioita kattavasti sijaisvanhempien omien kokemusten kautta. Valmennuksessa sijaisvanhemmat käsittelevät muun muassa omaa lapsuuttaan, nuoruuttaan ja sitä miten heidät on itse kasvatettu. Sijaisvanhemmat pohtivat valmennuksessa laajasti omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.) Tuovilan (2008, 81) mukaan omat kokemuksemme lapsena olosta, miten on tullut kohdelluksi ja miten tarpeet tulivat täytetyiksi, on pohjana oman vanhemmuuden rakentumiselle. Me kaikki rakennamme ja ammennamme toimintatapamme omista juuris-

tamme ja kokemuksistamme lähtien. Läheissijaisvanhemmat pitivät tärkeänä ja vahvistavana kokemuksena tätä valmennuksen aikana tapahtuvaa tutkimusmatkaa omaan elämään. Valmennuksen prosessoiva vaikutus oli läheissijaisvanhempien vastauksissa selvästi havaittavissa.

”No koko se valmennus juttu, et ne kotitehtävät oikeesti tuki sitä ja tuli mietittyä omaa elämää ja ajattelutapaa, se oli niin perusteellinen. Joo se oli oikea tutkimusmatka elämään. Mekin todettiin jälkepäin et tää vois olla ihan hyvin kaikille vanhemmille ettei pelkästään sijaisvanhemmille ” (H6)

”Juu kyllä se vahvisti, siin mikä oli hyvää niin paljo itsees tutkiskelee, mikä ei oo se mun juttu yleisestiottaen tai siis sillai jäsennellysti ni ehkä se oli se just mikä teki terää.” (H1)

”Ne kysymykset oli tosi henkilökohtaisia ja sanotaan arkojakin semmosia mitä moni ihminen on elämässään vaan ohittanut, eikä ajatellut sen enempää tai halunnut jättää ne taakseen. Sieltä joutui ne kaivamaan kaikki.” (H5)

Valmennuksen aikana läheissijaisvanhemmat tutkiskelivat itseään kriittisesti. Läheissijaisvanhemmat ryhtyivät valmennuksen aikana pohtimaan ja miettimään omia jo käytössään olleita toimintatapojaan. Valmennuksen todettiin olevan vanhemmuuden kysymyksiin laaja-alaisesti vastaava ja olisi hyvä valmennus kaikille vanhemmille, ei ainoastaan sijaisvanhemmille. Valmennuksessa syntyvän pohdinnan kautta haluttiin selittää, miksi oli toimittu eri tavalla kuin valmennuksessa oli valmennettu.

”Mut tuli siel sellaistaikin, et asiat olis kuulunu tällai ja tällai. Niinku rupee sit mietti et me ollaan väkisinkin oltu erilailla, kun lapset on aina ollu meidän lähellä.” (H2)

”Ko ne muut ei tiedä millaisista lähtökohdista ne lapset on, eikä ne ees pysty kertoo niist vanhemmist, kun niil ei oo tarkkaa tietoa. Ja se et miten me ollaan sit lähestytty niit lapsen vanhempii. Me ollaan väkisinkin oltu erilailla.” (H3)

Läheissijaisvanhempien puheissa korostui myös heidän ymmärryksensä lapsen omiin lähtökotiin. Omaa tekemistä ja sijaisvanhemmuutta pohdittiin paljon myös läheisen lapsen kautta. Myös Valkosen (2014, 48) tutkimuksen sijaisvanhemmat mainitsivat koulutautuvansa lisää sekä lukevansa jatkuvasti kirjallisuutta, joka auttaisi heitä ymmärtämään lapsen käyttäytymistä ja näin auttamaan lasta. Valkosen (2014) tutkimuksessa osa sijaisvanhemmista koki PRIDE -valmennuksen ensisijaisesti valintaprosessina. Tässä tutkimuksessa läheissijaisvanhemmat eivät kokeneet valmennusta valintaprosessina, vaan he

kuvasivat sitä prosessina ja tutkimusmatkana omaan elämään. Haastattelemiini läheissijaisvanhemmat olivat aloittaneet sijaisvanhempina jo ennen kuin olivat osallistuneet valmennukseen. Läheissijaisvanhemmuudessa sijaisvanhemmaksi valinta tapahtuu usein ennen valmennukseen osallistumista, monesti läheisverkoston kartoittamisen yhteydessä.

5.3 Monipuolisuus ryhmävalmennuksen vahvuutena

Sijaisvanhemmaksi aikovan tulee suorittaa PRIDE -valmennus hyväksyttävästi. Satakunnassa toteutettavan ryhmämuotoisen valmennuksen haasteena on näiden kahden erilaisen prosessin ja kokemuksen huomioiminen. Tämän tutkimuksen läheissijaisvanhemmat oli valmennettu samassa PRIDE-valmennus ryhmässä sijaisvanhemmiksi aikovien kanssa. Läheissijaisvanhempien positiivisena kokemuksena oli, että ryhmässä valmentaminen antoi mahdollisuuden valmennettavien erilaisten näkökulmien esiin tuomiseen.

”Samassa ryhmässä valmentaminen oli ihan hyvä. Siellä oli erilaisia näkökulmia, meitäkin oli siinä ryhmässä joka lähtöön. Ja nii se kun siellä oli jo niitä kenellä oli se läheissijoitus, mä uskon tai en mä voi varmaksi sanoa, mutta me pystyttiin tuomaan sitä konkretiaa sinne ryhmään.” (H4)

”Mää tykkäsin kyllä tästä ryhmämuotoisesta valmennuksesta, olikohan siinä yksi kotikäynti, et voishan niitä olla vaikka kaksikin. Siin pääsee vähän niinku jotenkin, oli meillä kyllä aika pieni ryhmäkin, jos siinä olisi ollu yhtään enemmän ihmisiä...osa on kuitenkin sellaisia jotka halua puhua ja osa on hiljaa, et pääsee siellä sit ääneen. Kotikäynneillä tulee sitten kuitenkin vähän syvemmin niitä vielä pohdittua.” (H6)

Asioiden katsominen eri suunnista koettiin hyvänä. Valmennuksen aikana tehtävät koti-tehtävät ja -käynnit vahvistivat ja syvensivät ryhmässä käsiteltyjä ja koettuja asioita. Valmennuksessa on tärkeää huomioida jokaisen ryhmässä olijan mahdollisuus tuoda oma näkemyksensä esiin. Ryhmän kokoon tulisi myös kiinnittää huomiota. Läheissijaisvanhempien kokemuksena oli, että läheissijaisvanhemmuudesta puhuttiin ja sitä myös käsiteltiin ryhmässä vähemmän.

”Mun mielest se oli hyvä kun kuuli vähän molemmilta kanteilta, mut siellä käsiteltiin vähemmän tätä läheissijaisvanhemmuutta. Mut sitte on tietenkin jatkossa näitä läheissijaisvanhempien vertaisryhmiä.” (H2)

”Toisaalta se on ihan hyvä, mut silt osin mitä niistä itse lapsista on tai mitä sijoitetut lapset pitää sisällään tai millai sen sanoo. Ni siin se on hyvä ja niist pystyy juttelee. Mut siin kohdis mist puhuttii biosuvusta tai sukulaisista, ni siin kohtaa mä olin vaan ihan hiljaa ja kuuntelin ja annoin vaan muitten puhua. Tai juttelin vaan niiden kanssa joilla oli läheissijoitukset. Kyl se on niinku suunnattu noil tavallisille sijaisvanhemmille.” (H1)

Läheissijaisvanhemmat kokivat myös, että omista kokemuksia ja asioita oli helpompi jakaa niiden valmennettavien kanssa, joilla oli kokemusta läheisen lapsen sijoittamisesta. Läheissijaisvanhempien vastauksissa nousivat esiin vertaisuuden tärkeys. Ryhmässä valmennuksen aikana läheiset hakeutuivat toistensa seuraan, jakaen myös keskenään läheissijoituksiin liittyviä asioita. PRIDE -valmentajien kotikäynnit lisäsivät läheissijaisvanhempien mielestä valmennuksen syvyyttä ja niiden aikana tuli pohdittua läheisenä olemista, sijaisvanhemmuutta ja omia valmiuksia yhdessä valmentajien kanssa.

Lapsen suvusta ja läheisistä puhuminen yhteisessä ryhmävalmennuksessa oli jännitteistä.

”Uusil sijaisvanhemmil oli ehkä kriittisempi asenne niit biovanhempii kohtaan. Se mul tulee nyt mieleen et joteski ku ne ei tunne niit biovanhempii, ni ne oli niinku hirviöitä, et miks semmosten ees täytyi olla lapsen elämäs mukana. Vaik itteki välil ajattelee niin, en mä sitä tarkot. Mut joku tunne on kuitenkin noihin biovanhempiin ittel ja jaksaa ymmärtää et se nyt vaan niiden elämässä meni näin ja ne on silti lapsen vanhemmat.” (H1)

Läheissijaisvanhemmat kertoivat myös siitä, että heitä tavallaan loukkasi sijaisvanhemmiksi aikovien suhtautuminen sijoitetun lapsen vanhempiin. Läheissijaisvanhemmilta riitti enemmän ymmärrystä lapsen vanhempien elämäntilanteeseen kuin sijaisvanhemmaksi aikovilta. Läheisillä on lapsesta ja biologisista vanhemmista kokemus, kun sijaisvanhemmaksi aikovat vasta miettivät millaisen lapsen ja vanhemmat he tulevat jatkossa tapaamaan. Ryhmämuotoisessa valmennuksessa tulee huomioida tunteet, kysymyksessä on läheissijaisvanhempien läheisistä. Samalla tässä tulee esiin myös läheissijaisvanhempien vahvuus ja taito ymmärtää lasten biologisia vanhempia. Tuovila (2008) korostaakin, että lapselle on omat vanhemmat ovat ne henkilöt, joihin lapsi on kiintynyt ja samoin vanhemmat ovat kiintyneet lapseen omalla tavallaan. Elämä näiden vanhempien kohdalla ei vain mennyt niin, että he olisivat voineet tai pystyneet huolehtimaan omasta lapsestaan.

5.4 Läheissijaisvanhempien tuen tarve

Haastattelemani läheissijaisvanhemmat asuvat Satakunnan kunnissa, joissa kaikkien sijaisvanhempien tulisi saada sijoituksen alkuvaiheen tukea. Useat läheissijaisvanhemmista kertoivatkin saaneensa kunnan antamaa alkutukea. *”Must tuntuu just et siin alussa sosiaaliohjaaja niinko tarjosi meille tosi paljon kaikkee...” (H6)*. Myös Vähämaan (2009) tutkimuksen mukaan sijoituksen alkuun tulisi resursoida riittävästi aikaa ja tukea. Läheissijaisvanhemmat kokivat PRIDE-valmennuksen yhdeksi tuen muodoksi. *”Siinä alussa tuki no kyllä ehdottomasti se PRIDE-koulutus ja mentori.” (H4)*. Sijoituksen alkuvaiheen tukeen kuuluu myös Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön kautta saatava sijaisvanhempimentori. Mentoritoimintaa pidettiin tärkeänä. *”Mentori oli ihan ehdoton” (H5)*. Läheissijaisvanhempien mukaan mentori osasi antaa neuvoja juuri sijaisvanhemmuuteen liittyviin asioihin. Läheissijaisvanhemmat tiesivät, että heillä oli mahdollisuus mentoriin ja odottivat jo mahdollisuutta saada tuekseen mentorin. *”Mentoria odotan, siitä on ollu puhetta ja odotan kyllä kovasti.” (H6)*. Läheissijaisvanhemmilla oli myös kokemuksia, että mentori oli vaadittava kunnan sosiaalityöntekijältä, vaikka mentorointi kuuluu osana sijoituksen alkuvaiheen tukea. Läheissijaisvanhemmat korostivat, että heidän on pitänyt vaatia heille kuuluvia tukimuotoja.

”Mentori, mut sekin piti vaatia. Ilman mentoria ei olis jaksanu. Se et sai purkaa sen kaiken itsestään ja joku kuunteli.” (H4)

Osa läheissijaisvanhemmista ei kaivannut mentorin tukea, vaan he kokivat aviopuolison kanssa käytävät keskustelut toimivana apuna ja purkukeinona. Läheissijaisvanhemmat korostivatkin oman puolison tukea.

”Nii ko meil ei ole sellaisia asioita. Me ollaan avoimia ja pystytään niinko purkamaan muutenkin näit...me keskustellaan keskenään näistä paljon jo. Se on niinku turhaa, kun niitä mentoreita tarvitaan varmaa muutenkin. Yhdessä me tätä tehdään.” (H2)

Kaikilla ei kuitenkaan ole puolisoa tukenaan, sillä niin läheissijaisvanhempana että sijaisvanhempana voi toimia myös yksinasuva henkilö. Tällöinkin korostuu sijaisvanhemman omien läheisten tukiverkosto. Sosiaalitoimen tulisi tarjota herkästi tukea läheiselle, joka vastaa yksin lapsen hoidosta. Sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien tekemät kotikäynnit koettiin myös tärkeäksi tuen muodoksi.

Muiden läheissijaisvanhempien kanssa keskustelut koettiin erittäin tukea antavana ja voimaannuttavana. Vertaisten kanssa koettiin olevan helpompi jakaa läheissijaisvanhemmuuteen liittyviä asioita. Ryhmissä jaettiin myös kokemuksia siitä, miten erilaisissa tilanteissa lasten asioita oli hoidettu esimerkiksi eri sosiaalityöntekijöiden toimesta. Myös Valkosen (2014, 132) tutkimuksessa sijaisvanhemmat kaipasivat vertaistukea. Vertaisryhmät ja työnohjaus oli koettu niin tärkeäksi, että niitä esitettiin jopa sijoituksen alkuvaiheeseen pakolliseksi.

”Jos puhutaan nyt ihan sieltä alusta niin, tämäpäivä on nyt niinku eri. Mut joka siis edelleen kantaa niin on se läheissijaisvanhempien vertaisryhmä.” (H1)

”Joo sit meillä oli se tai oikeastaan se oli mun juttu se sijaisvanhemmille tarkoitettu ryhmä. Se oli sellainen vertaistapaaminen. Siinä oli mukana yksi pariskunta, minä ja yksi nainen. Mä olin ainoa tällainen läheissijaisvanhemp, se oli siis tosi kiva kans.” (H6)

Osa läheissijaisvanhemmista koki vertaisryhmien auttaneen heitä sijaisvanhemmuuden kysymyksissä. Mielenkiintoinen huomio oli yhden läheissijaisvanhemman eriävä puhe läheissijaisvanhemman roolista. Vertaisryhmässä on samanlaisessa elämäntilanteessa olevilla ihmisillä mahdollisuus jakaa kokemuksiaan ja oppia toisiltaan. Tämän läheissijaisvanhemman kokemus omasta sijaisvanhemmuudesta saattoi kuitenkin erota muiden kokemuksista. Kaikki läheissijasiperheet eivät katsoneet tarvitsevansa tuekseen läheissijaisvanhempien vertaisryhmää. *”Kyllä ne tarjos jotain läheissijaisvanhempien ryhmää, mut ei me sitä sitten.” (H4)*. Ryhmän aikataulu ei sopinut perheelle tai tukimuotoja koettiin olevan jo tarpeeksi.

Tässä tutkimuksessa halusin selvittää, että kokevatko läheissijaisvanhemmat PRIDE-valmennuksen ainoastaan valmennukseksi vai tuen muodoksi. Kysyessäni mikä on tukenut läheissijaisvanhempana toimimista, läheissijasivanhempien vastauksena oli PRIDE-valmennus. Se nähtiin yhtenä keskeisenä tuen muotona läheisten sijaisvanhemmuudessa. Kaksi haastattelemistani läheissijasiperhettä olivat aloittaneet sijaisperheenä jo ennen vuotta 2012, jolloin laki ei vielä velvoittanut läheisten valmentamista.

”En tie onko se nyt varsinaista tukea, mut kävin ton Priden vast nyt ja sit toi mentorikoulutus, et kaikist niistä saa tukea, kun vertaisten kanssa toimitaan.” (H1)

”Ei silloin alussa ollut mitään. mut tänä aikana ollut sit tietenkkin ko Pride oli sit jo pakollinen, et se käytiin.” (H2)

Läheissijaisvanhempien kokemuksena oli, että valmennus tuli oikeaan aikaan ja auttoi jäsentämään sijaisvanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. *”Se Pride valmennus pelasti kyllä paljon, saatiin yhtenäistä linjaa.” (H5)*. Vanhempien yhtenäinen ja toisiaan tukeva yhteistyö lasten kasvatuksessa on tärkeää. Vanhemmuuden jakaminen ja sen osittaminen vaativat tunnetasolla kasvamista ja luottamuksen rakentamista riittävän ajan kanssa. (Vähämaa 2012, 103).

Haastattelujen perusteella läheissijaisvanhemmat osoittautuivat perheenä tukea vastaanottavaksi. Läheissijaisvanhemmilla oli myös kokemuksena, ettei ensin olisi halunnut tai tarvinnut sosiaalitoimen tarjoamaa apua tai tukea. Suostuttuaan tarjottuun apuun oli se osoittautunut todella hyväksi tuen muodoksi ja siitä oli ollut oikeastaan vaikea luopua jakson loputtua. Yhdessä läheissijaisperheessä oli perhetyöntekijä käynyt lasten perheessä jo ennen sijoitusta ja hän jatkoi lasten kanssa työskentelyä läheissijaisperheessä.

”Se on kyllä ihan oikeest...et siinä (perhetyöntekijä) on meillä kyllä voimavara. Tota noin niin tytöt oirehtii tai tulee ongelmii hänel saa soittaa vai mihin aikaa illalla kotii ja hän vastaa kyllä ja jos hän ei pysty vastaa ni soittaa takas kyllä ja puhuu mun kans puhelimes vaik kui kauan. Hän on kyl tosi hyvä.” (H2)

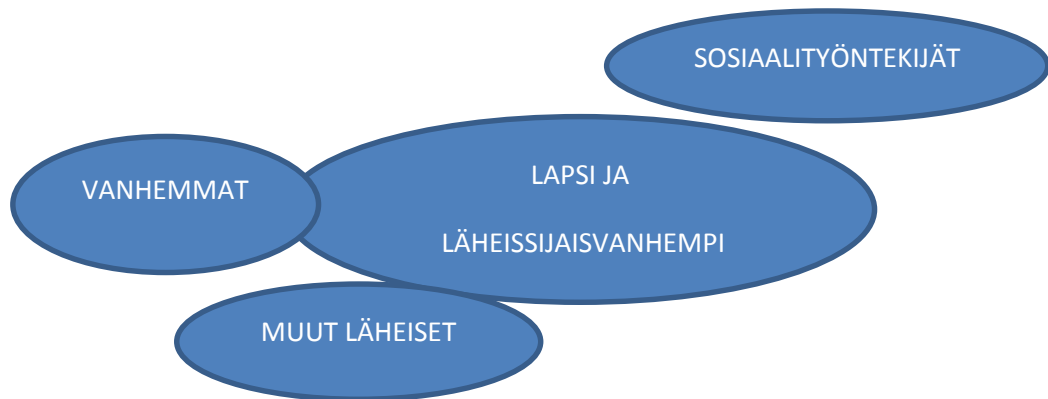
”Meillä kävi sellainen perhetyöntekijä mua auttelemassa, kun mies oli paljon töissä. Joo se oli kyl tosi kiva. Niin mä olen jotenkin sellainen luonne et mää teen itte ja mitään apua en ainakaan ota. Sitten kun mä annoin siinäkin periksi niin sitten en olisi siitä millään luopunut.” (H6)

Sinclairin ym. (2004) tutkimuksessa korostettiin läheissijaisvanhempien tuen tarpeen tunnistamisen tärkeyttä, jotta läheissijaisvanhemmille voitaisiin järjestää heille sopivia tukimuotoja. Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen mukaan läheissijaisvanhemmat tarvitsivat tukea jaksamiseen, terveyteen, koulutukseen ja taloudellista tukea asumiseen ja elämiseen. Tässä tutkimuksessa ei taloudellisen tuen merkitys tullut läheissijaisvanhempien puheissa esiin. *”Mä sanoinkin silloin puhelimes, et ei me rahan tähden, ihan sama vaikka me ei saatais mitään.” (H2)*. Koisti-Auerin (2008, 7) tutkimuksen mukaan suomalaiset läheissijaisvanhemmat voivat kansainvälisiä kollegoitaan taloudellisesti paremmin. Suomessa on pohdittu tuen räätälöinnin mahdollisuutta kaavamaisuuden sijaan. Ketolan

(2008, 46) esittämä sijaisvanhempien tuen räätälöintimalli olisi joustava mahdollisuus tukemiseen. Myös sijaisvanhempien ja läheissijaisvanhempien tuen tarpeiden erilaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota.

5.5 Läheissijaisvanhemmuuden moninaiset suhteet

Läheissijaisvanhempien haastatteluissa selvitin läheisten sijaisvanhemmuudessa esiintyvää uutta ja erilaista suhteiden verkostoa. Muodostin puheissa esiintyvistä suhteista neljä erilaista suhdetta: 1. läheissijaisvanhemman ja lapsen välinen suhde, 2. läheissijaisvanhempien suhteet lapsen vanhempiin, 3. muihin läheisiin ja 4. sosiaalityöntekijöihin. Alla oleva kuvio 2. esittää niitä verkostoja, joita läheissijaisvanhemmat haastatteluissa ottivat esille vanhempien, läheisten ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kuvio kuvaa myös suhteen ja yhteistyön tärkeyttä ja painotusta.

Kuvio 2. Läheissijaisvanhempi ja verkostot

Keskeisenä läheissijaisvanhemmat sijaisvanhemmuudessa näkivät suhteensa ja yhteytensä heille sijoitettuun lapseen. Läheissijaisvanhempien kertomuksissa vanhemmuus oli kuitenkin muutakin kuin lapsen ja läheissijaisvanhemman välillä olevaa vanhemmuutta. Läheissijaisvanhempien puheissa esille nousi läheissijaisvanhempien ja lapsen vanhempien välinen suhde. Biologisten vanhempien hyväksyminen osaksi verkostoa ja lapsen

elämää nousivat tärkeäksi osaksi läheisten sijaisvanhemmuutta. Muiden läheisten verkosto näkyi läheisten sijaisvanhemmuutta pääsääntöisesti tukevana. Sijoituksen alkuvaiheet olivat kuitenkin osan läheissijaisvanhempien kokemusten mukaan olleet varsin hankalia muiden läheisten negatiivisen suhtautumisen vuoksi. Alaluvuissa esittelen tarkemmin läheissijaisvanhempien kokemuksia tässä verkostossa toimimisesta.

5.5.1 Yhteys läheiseen lapseen

Läheissijaisvanhemmat kuvasivat yhteyttään lapseen vahvana kiintymyksenä. Lapsi oli ollut osana heidän elämäänsä jo pitkään, jopa jo vauvasta asti. Suhdettaan lapseen läheissijaisvanhemmat ilmaisivat yhteenkuuluvuutena ja -liittymisenä. Myös Koisti-Auerin (2008) tutkimuksessa läheissijaisvanhemmaksi ryhtymiseen vaikuttaneiden motiivien taustalla vahvimpana oli kiintymys lapseen. Läheissijaisvanhemmat korostivat sitä, että he tunsivat lapsen jo entuudestaan ja heillä oli tieto lapsen aiemmista elämän vaiheista. Kallandin (2011, 210) mukaan lapselle on tärkeää, että hän voi kokea turvallista läheisyyttä. Lapsen läheiselle sijoittamisen myötä lapsi voi kokea turvallista läheisyyttä ja saada vanhemmakseen aikuisen, joka turvaa ja tarjoaa säätelevää läheisyyttä. Läheissijaisvanhemmat ovat aidosti kiinnostuneita lapsen asioista ja voivat auttaa lasta muodostamaan eheän jatkumon hänen elämästään ja kokemuksistaan. Lapsen psykologisen vanhempi on se vanhempi, jonka lapsi kokee turvalliseksi aikuiseksi ja jossa on lapsen ja vanhemman välinen välittävä tunneside. Lapsen kehityksen kannalta on nähty psykologisen vanhemmuuden olevan perustavaa laatua olevaksi, sen on havaittu olevan lapsen kasvun ja kehityksen edellytys. (Pirskanen 2007, 47; Kujala 2003, 11.) Läheissijaisvanhempien kertomana psykologisen vanhemmuuden välittävä tunneside välittyi seuraavasti:

”Sä tiedät siitä elämästä- mitä lapset kokenut ja mitä tapahtunut. Olihan lapset ollu meillä jo vauvasta asti.” (H2)

”No sillo se vahva kiintymyssuhde siihen lapseen oli jotain niin suurta et en mää olis kokenu ees, en mää edes ajatellu et must tulee sijaisvanhempi vaan et saatais se tilanne poikki ja et lapsen tilanne muuttuis.” (H1)

Läheissijaisvanhemmat kokivat myös, että heille sijoitettu lapsi tarvitsee paljon aikuisen välittämistä ja turvallisia rajoja. Ymmärrys, empatia ja lapsen asemaan asettuminen olivat

taitoja, joita läheissijaisvanhemmat pitivät tärkeinä. Ensiarvoista on myös lapsen kuuleminen ja lapsen kuulluksi tuleminen. Lapsen kuulluksi tulemistä pidettiin tärkeänä, vaikka asiat eivät menisikään niin kuin lapsi on toivonut.

Myös Vähämaa (2012, 103–104) tutkimuksessaan korosti erityisesti lapsen silmin asioiden katsomista.

”Se oli ainoa vaihtoehto, et poika tulee meille. Eka kerran kun tuli rajat kunnolla vastaan niin poikahan otti tavaransa muovikassiin ja sano et lähtee. Kävelihän hän sitten pihan toiselle puolelle ja istui sinne ja itki kovasi ja totesi etteihän ole minne hän lähtee....hän joutui siinä niinku nöyrytmään....mutta tiesi sitten että meillä on turvallinen olla.” (H4)

”Oikeastaan lapsi asui jo meillä. Jos sijaisvanhempi hiukan pystyy menemään sen lapsen tai nuoren kenkiin hetkeks aikaa ja miettii sieltä kautta ne asiat ja miltä se tuntuu hänestä. Niin se on ihan loistava kyky ja apu, ainakin mulle ollut.” (H5)

Lastensuojelutyössä vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään paljon. Lapsella on oikeus vanhempiin ja oikeus saada aikuiselta hoivaa, huolenpitoa ja kasvatusta. Aiempien tutkimusten mukaan parhaiten lasta ja sijoitusta tukee se, että lapsi saa rauhassa ja ilman riskitiriitoja rakentaa suhdetta kaikkiin vanhempiinsa ilman kilpailua lapsen suosiosta tai kiintymyksestä. (Laurila 2008, 115; Pitkänen 2011, 81.)

Läheissijaisvanhemmat olivat seuranneet lapsen elämää jo ennen sijoitusta ja myös sijoituksen aikana sitä oli tarkoin mietitty. Tunteillekin on annettava oma tilansa, mutta päätös läheisen lapsen sijaisvanhemmaksi ryhtymisessä on perustuttava lapsen etuun ja siihen liittyvään pohdintaan. Kiintymys lapseen ja aikaisempi tieto lapsesta ovat tärkeä perusta ja pohja läheisten sijaisvanhemmuudelle.

”Jos sä oot vaan sijaisvanhempi niin sä joudut hakemaan sitä kiintymystä sieltä tai jopa odottamaan monta vuotta. Läheisellä se on jo.” (H2)

Tässä tutkimuksessa korostui vahvan kiintymyksen tärkeys lapsen ja läheisen välillä. Läheissijaisvanhemmilla oli ymmärrystä kiintymyssuhteen arvosta. Lapsen sijoittamisen yhteydessä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on monesti huolena se, että kiintyykö lapsi tulevaan sijaisvanhempaansa. Läheisen luokse sijoitettaessa ei näyttäisi olevan huolta kiintymyssuhteen syntymisestä. Läheisten luona kasvaminen vähentää myös hylä-

tyksi tulemisen tunnetta, mikä on monesti tavallista sijoitetulle lapsille. Läheissijaisvanhempia puolestaan auttaa se, että he tuntevat lapsen ja hänen vanhempansa ja heidän elämäntarinansa. Suvulla, läheisillä ja perheellä on vahva vaikutus yksilön elämään. (ks. Mosek & Adler 2004; Farmer & Moyers 2008; Koisti-Auer 2008.)

5.5.2 Lapsen vanhempien ja läheissijaisvanhempien välinen suhde

Läheissijaisvanhemmat pitivät vanhempien mukana oloa lapsen elämässä tärkeänä. Tämän tutkimuksen aineistossa oli havaittavissa vanhemman ja sijoitetun lapsen välisen yhteyden säilyminen paremmin kuin ulkopuolisessa sijoituksessa. Tähän tutkimukseen osallistuneet läheissijaisvanhemmat ajattelivat yhteydenpidon toimivan joustavammin ja olevan lapsen vanhemmille helpompaa kuin tavallisesti sijaisvanhemmuudessa.

”Mä haluaisin ajatella, et siin säilyy se lapsen ja biologisen vanhemman yhteys. Aika varmaan näyttää niinko meidä kohdalla, mut jotenkin sen lapsen ja biologisen vanhemman yhteys ja mä ajattelen, et se on ollu sille mun siskolle helpompi, kuin jos lapsi olis menny johonkin vieraaseen perheeseen.” (H6)

Valkosen (2014, 26) sijaisvanhemmuutta koskevassa tutkimuksessa ilmeni, että joskus vanhempien ja sijaisvanhempien hyvään, luottamukselliseen suhteeseen saattaa kulua vuosiakin. Sijaisvanhempien perheissä oli ollut tilanteita, jolloin lapsen vanhemmat olivat olleet hyvin vähän tai ei ollenkaan yhteydessä lapseen. Jotkut sijaisvanhemmat pitivät tätä helpotuksena ja toiset sijaisvanhemmat pitivät yhteydenpitoa lapsen vuoksi tärkeänä. Tämän tutkimuksen läheissijaisvanhemmat eivät juuri kyseenalaistaneet lapsen vanhempien merkitystä, vaan he pitivät lapselle tärkeänä, että yhteys omiin vanhempiin säilyy. Tässä on hyvä myös huomioda, että jo läheisverkoston kartoituksen aikana arvioidaan sijoitusta myös yhteistyön näkökulmasta ennen sijoituspäätöstä.

Lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyy usein syyllisyyden ja häpeän tunteita myös lapsen läheisillä. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Tutkimukseni haastatteluissa nousivat myös tunteet ja niiden erilainen kirjo esiin.

”Sit ko ne läheissijaisvanhmpien probleemiat tuntuu olevan tai on niinku tietenkkin eri sit ko näitten ulkopuolisten sijoitusten. Siin on sit kuitenkin se läheinen keneltä ne lapset on otettu huostaan ja ristiriita suhtees niiku on se sit se oma laps, kaveri

*tai kummitytön äiti niin sä oot sitten jonkun tavallaan hylänny tai niit pohdintoja.
(H6)*

Erilaiset ristiriidat ja sijoituksen myötä läheissuhteissa tapahtuvat muutokset aiheuttavat läheissijaisvanhemmuudessa uuden suhteen jäsentämiseen liittyviä pohdintoja. Näihin pohdintoihin liittyy tunteita, jotka usein ovat negatiivisesti sävyttyneitä.

”Se oli se kun mä olin se sisko, se oli kamalin juttu. Siin alkuu meni varmaa jotain kuukausi, ettei edes suostunut puhumaann mun kans puhelimes, miehen kans kyllä. Kyllä se näytti mun siskosta sellaisen puolen...Mä tein itteni kans kyl aika paljon töitä, et just mietein et oonks mä tollanen.” (H4)

”Ei sitä osaa silleen muuten selittää, siinä on tavallaan huono omatunto siitä, et mää olen niinko hänen lapselleen äiti. Etenkin kun hän toivoi että olis voinu ja nyt minä olen ja hän ei.” (H6)

Varsinkin sisarusten väliseen suhteeseen ja läheissijaisvanhemmuuteen liittyy paljon tunteita. Biologinen vanhempi voi kokea mustasukkaisuutta siitä, että oma sisar hoitaa hänen lastaan. Läheissijaisvanhempi voi epäillä ja pelätä, onko läheiselle sattunut jotain ikävää tai onko läheinen tehnyt itsellensä jotain. Ihmisen omatunto reagoi silloin, kun ihminen haluaa sellaista, mitä hän pitää pahana. Yksi omantunnon keskeisistä tunteista on syyllisyyden tunne. (Puolimatka & Salo, 2004.) Huono omatunto kuvaa läheisen syyllisyyden tunnetta lapsen sijoitukseen liittyen. Läheisen rooli on muuttunut sisaresta vanhemmaksi ja sisaren lapsen äitinä oloon. Näiden tunteiden puhuminen ja käsittely on ensiarvoisen tärkeää, koska ne vaikuttavat keskeisesti myös läheissijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen suhteeseen.

Häpeän tunteita ei läheisten puheissa suoranaisesti esiintynyt. Toisaalta ajatukset siitä, että kelpaanko, hyväksytäänkö tai olenko tarpeeksi hyvä läheisen lapsen sijaisvanhemaksi, voivat kertoa toisaalta riittämättömyyden ja häpeän tunteista. Tuija Eronen (2004, 360–361) selvitti tutkimuksessaan laajaa häpeän käsitettä. Häpeää on erilaista ja sitä käsitellään eri tavoin. ”Tällainen laaja häpeän käsite pitää sisällään ”omantunnon tuskat”, joita voidaan pitää häpeän tajuna. Se pitää sisällään nolostumisen, vaatimattomuuden, nöyryyden, alistumisen, ujouden, epämurkavan oudon olon tuntemukset, epäpätevyyden, torjutuksi ja hylätyksi tulemisen, epävarmuuden, kelpaamattomuuden, turvattomuuden kuin itsevarmuuden puutteenkin.” Häpeä on hankala tunne. Se on sosiaalinen tunne, joka

sijoittaa suhteeseen toisten ja itsen kanssa. Sillä säädellään sosiaalisissa suhteissa etäisyyttä ja läheisyyttä sekä kuulumista että vieraantumista. Häpeä viittaa laajaan tunneperheeseen, joka vaihtelee epä mukavuudesta ja oudosta olostä häpäisemisen ja kärsimyksen hetkiin sosiaalisissa suhteissa. Erityisesti läheissijaisvanhemmuudessa on tärkeää tunnistaa erilaisia tunteiden kirjoja, jotta voidaan ymmärtää läheisen sijaisvanhemmuutta ja auttaa heitä näiden tunteiden käsittelyssä. Sinclairin ym. (2004) tutkimuksessa korostettiin kin läheissijaisvanhempien tuen tarpeen tunnistamisen tärkeyttä, jotta läheissijaisvanhemmille voidaan kehittää heidän tarpeisiinsa oikeanlaisia tukimuotoja. Varsinkin PRIDE -kouluttajien ja sosiaalityöntekijöiden tulisi ottaa huomioon ja tunnistaa läheissijaisvanhemman puheisiin kätkeytyneet tunteet valmentautsaan ja tukiessaan läheissijaisvanhempia. Myös Erosen (2004, 360) tutkimuksessa nähtiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäväksi nähdä ja puhua pahoista asioista ja puuttua niihin ja osaltaan muuttaa lapsen olosuhteita ja sosiaalisia suhteita turvallisimmiksi. Erilainen häpeä vaatii sosiaalityöltä erilaista lähestymistapaa ja työskentelyotetta. Läheissijaisperheessä asuminen muuttaa lasten, vanhempien ja läheisten välisiä suhteita ja luo lapselle uusia ja muuttuvia sosiaalisia suhteita.

Kysyin läheissijaisvanhemmilta millaisena he kokevat vanhemmuuden lapsen vanhemman ja oman läheisensä rinnalla. Läheissijaisvanhemmat toivat esiin, että heidän vanhemmuutensa on normaalia vanhemmuutta arjen asioissa. Oma vanhemmuus koettiin myös kasvattajan roolina.

”Se on oikeastaan, ehkä siis isoin semmonen et, mä koen et mä oon sellainen arjen vanhempi. Arjen vastuu on niinku sit kuitenkin mulla.” (H1)

”Yhdessä toimitaan ja kasvatetaan. Ensin lapsi sai äidin aina uskomaan, nyt tehdään yhteistyötä äidin kanssa. Mut sain (siskolle) puhuttuu niin, et ollaan yhteishuoltajii.” (H4)

”Se on vaan sillai normaalilla tavalla vanhemmuutta, mut joudutaan välillä ihmisille selvittää, et ko lapset on koko ajan meillä. siihen me sanotaan et me ollaan läheissijaisvanhemmat.” (H3)

Läheissijaisvanhemmista osa kertoi, että läheissijaisvanhemmuutta jouduttiin välillä selittämään muille ihmisille ja tutuille. Haastatteluisa ilmeni, että omaa vanhemmuuden roolia oli jouduttu paljonkin miettimään. Läheissijoitus isovanhemmille tuo omat haasteensa vanhemmuuden pohdintaan Olen teoriaosuudessa esittänyt sijoituksen aikaisia

vanhemmuuden rooleja. Tässä tutkimuksessa läheissijaisvanhemmat kuvasivat läheissijaisvanhemmuuden roolia lapsen vanhempiin nähden yhteisenä vanhemmuutena. Läheissijaisvanhemmat olivat arjen vanhempia, jotka pyrkivät mahdollisimman paljon ottamaan vanhempia mukaan lapsen elämään. Läheissijaisvanhemmuus paikantuu mielestäni jaetun vanhemmuuden ja sen ajatukseen sijaishuoltoapaikan ja vanhempien yhteiseen vanhemmuuteen. Laisin (2011) tutkimuksen mukaan sukulaisille sijoitettujen kokemuksena oli, että sukulaisiin voi aina turvautua ja vanhemmuuden roolimallin voi omaksua myös sukulaisiltaan. Sukulaisille sijoitetut kertoivat toisista ihmisistä, välittämisestä, sosiaalisesta kanssakäymisestä sekä huolenpidosta. Suurin osa Laisin (2011) tutkimukseen osallistuneista olivat kokeneet läheissijoituksen hyvänä asiana, ja heille tyypillisiä olivat kiitollisin mielin ja sukulaisia arvostavin korostuksin kerrotut tarinat. Vahvasta läheiseen liittyvästä huolenpidon suhteesta kertoo läheissijaisvanhemman kertomus, kuinka hän muistuttaa läheistään lapsen tapaamisesta vielä tapaamispäivää edeltävänä iltana ja toivoo, ettei läheinen unohtaisi lapsen tapaamista.

”No semmonenkin sit oli, et mää vähän kun se sisko jätti sen yhden tapaamisen. Mä olin vielä edellisenä päivänä soittanut hänelle, et muistathan, et huomenna on tapaaminen. Ja sit ko se ei tullut sinne, mä vissiin soitin vielä samana päivänäkin et oikeen varmistin....joo, hän on tulossa.....ja sit ko sitä ei näkynyt. No mää ajattelin, et nyt se on niinku vetänyt jotkut överit tai tehnyt ittellensä jotakin. Mulle tuli ihan hirvee stressi siitä, et mä en voi tai sanoo edes kellekkään mitään edes mun äidille, kun tää on niin yksityisiä asioita. Sit mä soitin työntekijäll, et mitä nyt niinku teen.”
(H6)

Huomioitavaa oli myös se, että hädän ja epätietoisuuden hetkellä, kun läheissijaisvanhempi pelkäsi, että läheiselle on tapahtunut jotain, läheissijaisvanhempi otti yhteyttä sosiaalityöntekijään ja luotti vaikeassa tilanteessa sosiaalityöntekijään apuun. Geenin (2004) mukaan läheissijaisvanhemmat saattavat suojella ja vaalia lapsia liiaksikin, ja toisaalta heidän tarpeensa tukeen ja apuun voi olla suurempi kuin tavallisten sijaisvanhempien. Tämän tutkimuksen läheissijaisvanhemmat korostivat heidän ja vanhempien välistä yhteistyötä, molemmin puolista luottamusta ja yhteen hiileen puhaltamista lapsen asioiden hyväksi. Hyvistä yrityksistä huolimatta aina tämä ei ollut mahdollista tutkimukseen osallistuneiden läheisten sijaisvanhemmuudessa.

5.5.3 Läheissijaisvanhemmat ja muut läheiset

Läheissijaisvanhempien puheissa muut läheiset ihmiset jakaantuivat lähinnä omiin ja lapsen sukulaisiin sekä omiin tuttaviiin ja työkavereihin. Osalla haastatelluista oli kannustavia kokemuksia muiden läheisten suhtautumisesta heidän läheissijaisvanhemmuuteensa.

”Kaikki ketkä meidän lähipiirissä on ollut sitä mieltä tai et ei kukaan ole ollut sitä mieltä et voi kauheeta. Kaikki on ollu semmosii kannustavii: Kyl se on ainakin tukenu hirveesti, et ollaan sellaisessa tilanteessa et työpaikalla kaikki on tukenut tätä päätöstä ja ollu sillee et hyvä juttu. ja sukulaisetkin on hyväksynt.” (H6)

”Piti olla aika varma itsestä. Meilläkin oli täti siinä tukena kokoajan, tosi rohkeesti puhui meidän puolesta. Sanoi muille et miettikäs nyt vähän mitä ne siellä tekee...hän arvosti meidän työtä ja tuotti sitä sinne sukuun.” (H4)

Toisaalta läheissijaisvanhemmat saivat omilta läheisiltään kommentteja, jotka ei olleet niin kovin rohkaisevia. Muiden läheisten osalta tuli myös kommentteja ja ihmettelyä läheissijaisvanhempien jaksamiseen liittyen. Erityisesti iäkkäiden läheisten jaksamista epäiltiin.

”Mun veli sanoi mulle ooks seonnu, mut hänen (miehen) sukunsa puolelta kaikki on ollu kannustavii. Kaikki muut tutut kauhisteli ja sanoi ei hyvänen aika miettikää nyt, et omat on jo maailmalla ja ajatelkaa ny, minkäs ikäsii te ootte ja sit sielt tul kaiken näköist kommenttii. Mut kyl sit yleensä tuli siihen, no kyllä he olis saman tehny, sitte kun mä sanoin et miettikää itte, jos teil olis ollu vastaava tilanne. Ei mekään oltais jos tälläist tilannetta ei olis tullu, ni ei me oltais oltu kenenkään vieraan....” (H2)

Muiden läheisten suhtautuminen on ristiriitaista; osa läheisistä kannustaa, osa epäilee. Läheissijaisvanhemmat kertoivat myös joutuneensa kovan arvostelun kohteeksi muiden sukulaisten osalta. Sukulaiset olivat soitelleet ja kyselleet, että luuletteko olevanne parempia vanhempina kuin muut suvussa.

”Kovin paljon tuli suvulta arvostelua. . mut täs on se toinen suku joka painoi kokoajan päälle, et lapsil sanottiin sieltä, et te ootte ens kesäst lähtien heillä ja sitten ei mummusta ja paapasta ole tietoaakaan.” (H2)

”Ei se arki eikä se arjen rajattomuuskaan, kyllä senkin kesti, mutta kun sukulaiset soittaa perään ja haukkuu ja pitää kauhean mekkalan....siinä tuli kyllä paha mieli, kun ei me haluttu muuta kun auttaa lasta.” (H4)

Läheissijaisvanhemmat olivat joutuneet tavallaan suvun likapyykin pesijäksi ja negatiivisten syytösten kantajiksi. Myös Koisti-Auerin (2008, 6-7) mukaan vanhempien ja muiden läheisten suhtautuminen sijoitukseen osoittautui suurelta osin myönteiseksi, mutta yhteydenpitoa ei kuitenkaan koettu lasten ja läheisten välillä ongelmattomaksi.

Osalla haastatteluista läheissijaisvanhemmista oli myös kokemusta tavallisesta sijaisvanhemmuudesta. Läheissijaisvanhemmuuden kuviot koettiin hyvinkin erilaiseksi, koska sijoituksen mukana oma rooli sukulaisten silmissä muuttui. Läheisten ja sukulaisten koeteleva suhtautuminen koettiin myös haasteelliseksi. Läheissijaisvanhempien kokemuksista saatoin erottaa heidän liikkuvan moninaisten ihmissuhteiden verkossa.

”No läheissijaisvanhempana on sitten se, että se suvun kanssa pyörittäminen. Että meillekin sitten tuli aika paljon negatiivisia arvosteluja ja kommentteja, miks me ollaan tällainen ratkaisu tehty, otetaan tällainen poika jolla on nyt vähän huonosti asiat tänne meille asumaan. Toiset miettii vaikuttaako se meidän tyttöjen käytökseen ja muihin sitten huonosti. Kovin paljon sieltä tuli arvostelua.” (H5)

”Nii että läheissijaisvanhempana nyt kun ollaan oltu sijaisvanhempana, niin ero on kyllä ollu ihan erilainen sillä lailla, että ajattelen, ett kun periaatteessa on oma äiti ja sisko ja tämmösiä ne on niinku niin lähellä olevia ihmisiä. Se on ihan eri se kuvio, kun sää olet sijaisvanhempana.” (H4)

Läheissijaisvanhemmat korostivat kuitenkin, että aikaa myöden muiden läheisten asenne heitä kohtaan muuttui positiivisemmaksi. *”Kyl toinenki suku nykyään hyväksyy.” (H3).* Läheisten lasten kanssa elettyä elämää kuvattiin pääosin onnistuneena. Koisti-Auerin (2008, 87) tutkimuksen mukaan läheisille tuotti mielihyvää se, että he olivat voineet olla konkreettisesti vaikuttamassa läheisen lapsen elämän rauhoittumiseen ja elämän muuttamiseen turvallisiksi. Läheiset olivat jo pitkään kantaneet lapsesta huolta ja suurin osa tiesi, mitä lapsi oli joutunut näkemään ja kokemaan. Siksi lapsen turvallista elämää arvostettiin.

”En määhän varmaan ajatellut tai osannut odottaa mitään erityisempää. Tää on ollu siis tosi hienoo aikaa. On välillä ollu tosi vaikeeta joo, en kyllä missään nimessä sano, et helppoo on ollu.” (H6)

Tutkimukseni tulokset heijastelivat aiempien tutkimuksien (Sinclair 2004; Koisti-Auer 2008) tuloksia, joissa läheissijaisvanhemmille oli tärkeää, että heillä oli mahdollisuus saada aikaan muutos lapsen elämässä. Läheissijaisvanhempien kanssa työskentelevien tulisi ymmärtää, mitkä asiat palkitsevat läheisiä sijaisvanhemmuudessaan. Todennäköisesti

nämä samat asiat auttavat läheissijaisvanhempia selviytymään ongelmista ja vaatimuksista, joita joutuvat kohtaamaan sijaisvanhemmuudessaan. (Koisti-Auer 2008, 87.) Monesti samat asiat koetaan läheissijaisvanhemmuudessa sekä palkitsevana että raskaana. Haastatteluissa muiden läheisten sekä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö osoittautui nimenomaan sellaiseksi.

5.5.4 Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa

Läheissijaisvanhempien kertomukset ja kokemukset kuntien sosiaalityöstä olivat sekä positiivisia että negatiivisia. Valkosen (2014) tutkimuksessa sijaisvanhemmat kokivat sosiaalitoimen kanssa tehtävän yhteistyön teemaksi, josta puhuttiin paljon, etenkin tilanteissa, jossa se ei toiminut. Sijaisvanhemmat kokivat hyvään yhteistyöhön sisältyvän helpon lähestyttävyyden ja sitä helpotti pitkä ja luottamuksellinen suhde, jossa tunnetaan toisensa molemmien puolin. Sijaisvanhemmat kokivat ongelmalliseksi sen, että sosiaalityöntekijät olivat huonosti tavoitettavissa. Osa sijaisvanhemmista tiedosti työntekijöiden kiireen ja tämän vuoksi säästeli omia yhteydenottojaan. Myös kuulluksi tulemiseen, arvostukseen ja luottamukseen liittyi ongelmia. Esimerkiksi luottamuksessa oli kyse siitä, kokivatko sijaisvanhemmat sosiaalityöntekijät ensisijaisesti tukena vai kontrollina. Sijaisvanhemmat odottivat yhteistyöltä avoimuutta. (Emt., 42–45.) Tutkimuksessani tein samansuuntaisia havaintoja. Läheissijaisvanhemmat toivovat luottamussuhdetta. Suhteen luominen ei ole itsestään selvää, mutta pitkä ja toimiva yhteistyö voi synnyttää mahdollisuuden sosiaalityöntekijän ja läheissijaisvanhemman luottamussuhteeseen.

Suhde sosiaalitoimeen vaikuttaa haastavalta. Läheissijaisvanhemmilla oli myös kokemuksena, että heiltä odotettiin ihmeitä sijoitusten suhteen. *”Ne odotti ihmettä. Ne halus lapsen osalta jo luovuttaa, mut me ei haluttu.” (H4).* Läheissijaisvanhemmat osoittautuivat hyvin sitoutuneeksi annettua tehtävää kohtaan ja eivät halunneet luovuttaa lapsen asioissa. Läheissijaisvanhemmilla oli myös kokemuksia, että heidän oli vain pärjättävä omillaan tai että sosiaalitoimesta heidät jopa täysin unohdetaan.

”Kyllähän se arjessa meillä oli niitä vääntöjä ja paljon. Ei edes sosiaalitoimi tiennyt. Ei me tuotettu niitä sinne. me pärjättiin niinku omillaan.” (H5)

”Kyllä me ymmärrettiin se, ku muutaman kuukauden välein vaihtu työntekijä ja on hirveästi niit asioita ettei se ehdi paneutumaan asioihin. Mut et ei olis sellainen olo, et olis heitteillä. Niin tai unohdetaan täysin sosiaalitoimesta.” (H3)

Yhteydenottoa sosiaalitoimesta odotettiin, vaikka asiat olisivat sujuneet hyvinkin. Sosiaalityöntekijältä kaivattiin myös luottamusta ja välittämistä. Koisti-Auerin (2008, 94) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöitä arasteltiin eikä heiltä ainakaan heti sijoituksen alussa uskallettu pyytää apua.

”Mitä vähemmä kuuluu ni kyl niil varmaa hyvin menee. Se on nyt vähän vitsii, mut varmaan ne odottaa et lapsella menee hyvin ja varmaan kaikista muuttuvista tilanteista pitää kertoa sosiaalityöntekijöill.” (H6)

”Mä odotan sosiaalityöntekijältä luottamusta niinku puolin ja toisin. Jos ajattelee, ni toisen sosiaalityöntekijän kanssa on just se teemme yhdessä tätä työtä ja toisen kanssa sellainen, et olen tässä alainen. Nöyrästi sitten jotain joutuu tekemään tai pyytämään...toisen kanssa tietää kokoajan miten pitää toimia ja mitä pitää odottaa ja et se luottaa.” (H1)

Kysyin läheissijaisvanhemmilta, että kokevatko he olevansa lapsen asioiden hoidossa sosiaalityöntekijän kanssa tiimin jäsen. Läheissijaisvanhempien kokemuksena oli, että sosiaalityöntekijän kanssa ollaan välillä alaisasemassa ja välillä tiimin jäsenenä. Läheissijaisvanhempien mielestä oli hieman vaikea kuvailla, mikä heidän roolinsa oli suhteessa sosiaalityöntekijään. *”Mä en oikeen tiedä mikä se rooli oli, välillä tiimin jäsen ja välillä asiakas.” (H4).* Läheissijaisvanhempien kokemus liikkui välillä asiakkaan ja tiimin jäsenen asemassa.

”Ni tuntuu, et on enemmän just sijaisvanhempi, kuin aattelee et on joku asiakas. Meil on ollu semmost sujuvaa ja semmosta tosi välitöntä, et voi jutella. Ja vaik meillä on nyt asiakassuunnitelma myöhässä niin ei mul oo sellainen ole et ne on nyt unohtanut meidät. Kuitenkin et ihan sama mikä tilanne tulee niin jos mää nyt soitan, vaikka nyt työntekijälle, niin ihan varmasti se pistää asiat hoitumaan, jos tulis jotain.” (H6)

”Me sitä tos illallalla juteltiin, et ku me ollaan periaattees niinku asiakas, me varmaan ollaan niinko asiakas ja siin toises kunnassa, ko vaihtuvuus oli niin suuri niin me varmasti oltiin täysin niinku asiakas. Mut kyl mää kokisin nyt et tän sosiaalityöntekijän kans, ku ollaan enemmän tekemisis ei me olla pelkkä asiakas....ottaa huomioon meidät ja aina kun on jotain sopimusta tai päätöstä ni hän aina kysyy meilt ensin ja tullaan kyllä kuulluksi, hän pitää siitä kiinni.” (H2)

Myös sosiaalityöntekijöiden välillä koettiin eroja, toisen sosiaalityöntekijän kanssa työskentely koettiin tiimin jäsenyydeksi, toisen kanssa taas asiakasemaksi. Perheissä voi olla lapsia sijoitettuna eri kunnista tai lapsen vastuu sosiaalityöntekijä on voinut vaihtua kunnasta toiseen muuton myötä. Pääasiassa läheissijaisvanhemmat kertoivat yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa sujuvan kuitenkin hyvin. (Ks. Valkonen 2014, 42). He olivat kyllä joutuneet jopa vaatimaan asioita, mutta silti heiltä riitti jopa ymmärrystä siihen, että sosiaalityöntekijöillä on niin paljon töitä ja kiireitä. *”Ne kuitenkin arvosti meitä.” (H4).* Hyvän yhteistyön tulisi perustua molemmin puoliseen arvostukseen. Läheissijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän vuorovaikutus nousee merkittävään rooliin, kun tavoitellaan tiimityön avulla lapsen etua. (Ketola 2008). Myös uuden perhehoitolain (263/2015) mukaan toimeksiantosopimuksessa tulee sopia kunnan ja perhehoitajan välisestä yhteistyöstä. Sujuva, vuosia kestävä yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman välillä voi synnyttää ainutlaatuisen ja läheisen suhteen perheen ja työntekijän välille. Kun suhde on toimiva, voi perhe ja työntekijä luottaa siihen, että kumpikin tekee parhaansa ja haluaa vilpittömästi toimia sijoitetun lapsen parhaaksi. Luottamuksellinen suhde mahdollistaa, että ongelmista ja niiden ratkaisukeinoista voidaan puhua ajoissa. Kun työntekijällä on tieto ja tuntemus perheen ja lapsen sijoituksen historiasta, välttyy hän tekemästä liian nopeita johtopäätöksiä ongelmista ja niiden ratkaisuista. (Koisti-Auer 2008, 95.)

6 TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä satakuntalaisten ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön valmentamien läheissijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta sekä heille annetusta valmennuksesta ja tuesta. Tutkin ja etsin vastauksia siihen, millaista on läheisen sijaisvanhemmuus. Tutkimuksen keskeisinä käsitteinä ja tarkastelun kohteina olivat läheissuhteet ja vanhemmuus sekä erityisesti niissä tapahtuvat muutokset lastensuojelullisen sijoituksen aikana. Läheissijaisvanhempien valmennuksen osalta oli esioletuksena, että satakuntalaiset läheissijaisvanhemmat ovat tyytyväisiä ryhmämuotoiseen valmennukseen. Tuen osalta oli olettamuksena, etteivät läheissijaisvanhemmat olleet tyytyväisiä saamaansa tukeen. Mielenkiintoista oli myös selvittää, kokiivatko läheissijaisvanhemmat valmennuksen yhdeksi tuen muodoksi. Koko tutkimuksen teon ajan pidin keskiössä sitä, että haastattelemani läheissijaisvanhemmat saivat tuoda esiin omat mielipiteensä ja kokemuksensa läheissijaisvanhemmuudesta. Samalla he voivat olla vaikuttamassa ja antamassa tärkeää tutkimustietoa läheissijaisvanhempien valmennuksen ja tuen kehittämiseen. Tutkimukseni aineisto koostui Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kuuden ryhmämuotoisen PRIDE -valmennuksen käyneen läheissijaisvanhemman teemahaastattelusta.

Keskeisenä tutkimuksen tuloksena oli, että läheisen sijaisvanhemmuus perustuu vahvaan kiintymykseen ja läheisen lapsen tuntemiseen. Läheissijaisvanhempien vanhemmuus on muutakin kuin lapsen ja vanhemman välistä vanhemmuutta. Läheissijaisvanhemmuus on arjen vanhemmuutta, jota he toteuttavat lapsen vanhempia kunnioittaen ja mahdollisuuksien mukaan toimien yhdessä vanhempien kanssa. Läheissijaisvanhemman verkostossa tapahtuvat erilaiset ja moninaiset suhteiden muutokset muokkaavat suuresti läheisen sijaisvanhemmuutta. Läheissijaisvanhemmille valmennus osoittautui ehdottoman tärkeäksi, ja he kokivat sen yhdeksi tuen muodoksi. Satakunnassa annettava ryhmämuotoinen valmennus antaa läheissijaisvanhemmille laajan ja erilaisten näkökulmien avartaman käsityksen sijaisvanhemmuudesta. Ryhmämuotoinen valmennus on tutkimusmatka itsen. Läheissijaisvanhempien mukana olo ryhmämuotoisessa valmennuksessa antaa taas sijaisvanhemmiksi aikoville ymmärrystä biologisesta suvusta ja sijoitettavasta lapsestakin. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että läheissijaisvanhempien suhteissa ja pu-

heissa esiintyneiden erilaisten tunteiden havaitsemiseen ja tunteiden erilaiseen kirjoon tulisi läheissijaisvanhempien kanssa työskentelevien ihmisten kiinnittää erityisesti huomiota.

Läheisen sijaisvanhemmuus esittäytyy tässä tutkimuksessa läheissijaisvanhemmuuden verkostona, jossa läheisten rooli vaihtuu läheisestä sijaisvanhemmaksi. Tässä muuttuvassa roolissa ja verkostossa on paljon erilaisia läheissijaisvanhemmuuden suhteita. Jaoin verkoston ensin lapsen ja läheissijaisvanhemman suhteen määrittelyyn. Läheissijaisvanhemman ja lapsen välinen suhde osoittautui läheissijaisvanhemmuuden perustaksi ja ytimeksi. Läheissijaisvanhemmilla on kiintymyksen, lapsen tuntemisen ja lapsesta olemassa olevan tiedon varaan vahva perusta rakentaa vanhemmuuden suhdetta lapseen. Läheissijaisvanhemman suhde lapseen on kasvattajan ja arjen vanhemmuutta. Ajatus siitä, että voi asettua lapsen asemaan ja miettimään asioita lapsen kautta, on läheissijaisvanhemmuudessa ja sijaisvanhemmuudessa äärimmäisen hieno ja tavoittelemisen arvoinen taito.

Valkosen (2014, 112) tutkimuksessa sijaisvanhemmat toivat esille monia sellaisia sijaisvanhemmuuteen liittyviä asioita, jotka liittyvät lapsen sijoitusta edeltävään historiaan. Joidenkin lasten kanssa luottamuksen ja kiintymyssuhteen muodostaminen ja rakentaminen vei paljon aikaa tai ei onnistunut täysin missään vaiheessa. Aukot lapsen historian tietämyksestä tuovat sijaisvanhemmuuteen arvaamattomuutta. Tässä tutkimuksessa läheissijaisvanhemmat korostivat kiintymystään lapseen ja tuntemustaan lapsen aikaisempaan elämään. Läheissijaisvanhemmat tunsivat lapsen ja hänen käyttäytymistään oli helppompaa ymmärtää yhteisen historian pohjalta. Läheissijaisvanhemmuudessa ei tuota puuttuvaa palaa lapsen historiasta yleensä ole ja näin ollen sillä ei ollut sellaista merkitystä kuin Valkosen (2014) tutkimuksessa sijaisvanhemmuudesta. Läheissijoitusten yhteydessä työskenneltäessä on silti myös tärkeää käydä lapsen historia ja siinä tapahtuneet asiat tarkoin läpi, jotta läheisillä on kaikki tarvittava tieto lapsesta. Läheisillä ei voida olettaa olevan tarkkaa tietoa kaikista lasta koskevista tapahtumista. Moni lasta koskeva asia ja tieto tulevat läheissijaisvanhemmille myös yllätyksenä huostaanoton ja sijoittamisen yhteydessä.

Lapsen sijoitus läheisverkostoon tuo muutoksia läheissuhteisiin ja muuttaa sijaisvanhemaksi ryhtyvän läheisen aseman viralliseksi, johon liittyy erilaisia velvollisuuksia muun muassa sosiaaliviranomaisia kohtaan. (Koisti-Auer 2008, 122.) Tutkimuksessani läheissijaisvanhemmat olivat osanneet olla vaativia tilanteissa, joissa he kokivat tarvitsevansa apua. Valmennuksen tarkoituksena on antaa läheissijaisvanhemmille valmiuksia ja tietoa sijaisvanhemmuudesta. Näiltä osin Satakunnassa valmennetut läheissijaisvanhemmat olivat tutkimukseni mukaan tietoisia asioistaan. He ovat tietoisia myös mahdollisuuksistaan tukeen. Tämä tutkimus osoittikin, että satakuntalaiset läheissijaisvanhemmat ovat hyvin tukea vastaanottavia sekä halukkaita ottamaan vastaan ja tarpeen mukaan jopa vaatimaan itselle oikeutettuja palveluja ja tukimuotoja. Toisaalta tutkimuksessa tuli myös esiin läheissijaisvanhempien ajatus siitä, että jos heistä ei kuulu mitään niin sosiaalityöntekijä ajattelee heillä asioiden sujuvan hyvin. Tämä voi kertoa kuitenkin läheissijaisvanhempien tuen pyytämiseen vaikeudesta. Tässä tutkimuksessa nousi esiin myös se, että läheissijaisvanhemmat ovat tulleet toimeen omillaan. Sosiaalityöntekijän on selvitettävä läheissijaisvanhemmille kaikki tuen mahdollisuudet ja tarjottava tukea ilman että sitä pitää pyytää tai jopa vaatia. Oma etukäteisolettamukseni oli, että läheissijaisvanhemmat eivät olisi tyytyväisiä saamaansa tukeen. Tutkimus osoitti, että läheissijaisvanhemmat ovat tukea vastaanottavia. Osa haastateltavista kertoi kuitenkin, etteivät he olisi ensin oikeastaan halunneet, mutta kuitenkin hetken miettimisen jälkeen ottivat vastaan heille tarjotun tuen. Tuen tarpeita on läheissijaisvanhemmilla erilaisia ja siksi on tärkeää, että läheissijaisvanhempien tuki räätälöidään jokaisen kohdalla tarpeiden mukaiseksi.

Ennen sijoitusta rakentunut läheisyys lapsen ja hänen vanhempaansa tekee läheisen sijaisvanhemmuudesta erilaista kuin sijaisvanhemmuudesta yleensä. Silloin, kun valmennusta annetaan läheissijaisvanhemmille, niin tämä tulisi huomioida mahdollisimman hyvin. Tutkimuksen yhtenä etukäteisoletuksena oli että, Satakunnassa valmennetut läheissijaisvanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä saamaansa ryhmämuotoiseen valmennukseen. Haastatteluissa tuli esille, että usein näin olikin, mutta läheisten puheissa ja kokemuksissa tuli ilmi, että valmennus on enemmän suunnattu tavallisille sijaisvanhemmille. Jatkossa ryhmämuotoisessa valmennuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota läheisten keskinäiseen kokemusten jakamiseen. Tutkimuksessani läheissijaisvanhemmat kokivat ryhmämuotoisessa valmennuksessa kiusaaviksi tilanteet, joissa puhuttiin yleisesti lapsen vanhemmista. He kokivat tärkeäksi, että sijaisvanhemmaksi aikovat saivat heiltä

tietoa ja erilaista näkökulmaa sijoituksista, mutta samalla harmittelivat uusien sijaisvanhemmiksi aikovien ennakkoluuloista suhtautumista lapsen vanhempiin. Valmennuksessa on mielestäni tärkeää, että sekä läheiset että sijaisvanhemmaksi aikovat saavat valmennusta ja huomiota samanarvoisesti, eikä sijaisvanhemmiksi aikovien osuutta korosteta liikaksi.

Läheissijaisvanhempien tyytyväisyys ryhmämuotoiseen valmennukseen nousi tässä tutkimuksessa keskeisesti esille. Ryhmämuotoisen valmennus koettiin jo yhdeksi tuen muodoksi. Yhdessä valmentaminen ei ole mutkatonta, mutta jos eri tekijät huomioidaan, valmennus voi onnistua hyvinkin. Koisti-Auerin (2008) mukaan mitä läheisemmästä ihmisestä on kyse, sitä tärkeämpää on omien prosessien läpikäyminen. Läheisten ja sukujen välillä voi myös esiintyä lojaliteettiristiriitoja, mikä voi näkyä esimerkiksi lapsen vanhemman ongelmien salailuna ja ristiriitaisina viesteinä sosiaalityöntekijöille. Siksi on tärkeää muokata läheisten valmennus erilaiseksi kuin muiden sijaisvanhempien. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan kuitenkin todeta, että läheisen sijaisvanhemman rooli vahvistuu edellä mainitun valmennuksen avulla. Läheissijaisvanhempien ymmärrys sijaisvanhemmuuden vaativuudesta ja toisaalta siitä, mitä sijaisvanhempä itse voi vaatia näyttää toteutuvan ryhmämuotoisessa valmennuksessa hyvin. Tutkimuksen haastateltavat kuvasivat omaa sijaisvanhemmuuden prosessiaan tutkimusmatkana omaan elämään. Läheissijaisvanhemman on hyvä työstää myös omia taustojaan ja historiaansa sekä ymmärtää niiden vaikutukset omaan vanhemmuuteen. Valmennus antaa neuvoja myös sosiaalityöntekijöiden ja läheissijaisvanhempien väliseen yhteistyöhön. Se, että ryhmämuotoisessa valmennuksessa tulee läheissijaisvanhempien ja sijaisvanhemmiksi aikovien erilaiset näkökulmat lapsen sijoituksesta esiin, antaa mahdollisuuden avarampaan kokemukseen ja valmennukseen molemmille valmennettaville.

Tutkimuksessani merkittävimpänä tuloksena näen läheissijaisvanhempien tunteiden esiin nousemisen. Huoli lapsesta ja vanhemmasta herättävät usein läheisissä voimakkaita tunteita, kuten huolta, syyllisyyttä, häpeää, vihaa ja velvollisuutta. Kyetäkseen toimimaan sijaisvanhempana ja auttamaan lasta sijaisvanhemmaksi ryhtyvä läheinen tarvitsee mahdollisuuden oman tilanteensa ja tunteidensa työstämiseen. (Koisti-Auer 2008, 122.) Muun muassa syyllisyyden tunteesta on vaikeaa päästä eroon. Eroon pääsemisessä auttaa, mikäli on pystynyt vakuuttamaan itsensä siitä, että on tehnyt ainoan oikean ratkaisun sekä

itsensä että lapsen kannalta. Paavo Kettusen (2014) mukaan häpeän tunne voi olla minuutta suojeleva tai mielenterveyttä kuormittava tunne. Myönteinen häpeä liittyy omaan tuntoon ja häveliäisyyteen, kielteinen ihmisen koko olemassaolon oikeutta kyseenalaiseen kelpaamattomuuteen.

Läheissijaisvanhempien erilaisten tunteiden tulkitseminen on sosiaalityöntekijälle vaikea tehtävä. Haastatellessani läheissijaisvanhempia erilaisten tunteiden määrä yllätti minut. Haastattelutilanteissa koin useamman kerran ”kylmät väreet” selässäni, kun haastateltavat kertoivat omasta läheissijaisvanhemmuudestaan. Läheisten kertomukset olivat todella tunnepitoisia. Välillä olin todella ihmeissäni heidän kertomustensa äärellä ja ihailin heidän tapaansa toimia vaikeissa tilanteissa. Läheissijaisvanhemmat eivät puhuneet suoraan häpeästä. Kuitenkin esimerkiksi tilanteessa, jossa läheiset kertoivat halustaan lähteä läheisen lapsen sijaisvanhemmiksi, läheiset puhuivat sijaisvanhemmaksi hyväksymisestä tai kelpaamisesta. Hyväksytyksi tulemisen takana saattaa olla ajatuksena häpeän tunteita liittyen esimerkiksi oman läheisen epäonnistumiseen vanhempana. Moni kokee, ettei hän kelpaa eikä ole tarpeeksi hyvä. Nolous, riittämättömyys, vieraus, itsetunto-ongelmat ja ulkopuolisuuden kokemus voivat kertoa häpeästä. Häpeän ja syyllisyyden tunteet vaikuttavat sosiaaliseen elämäämme ja ihmissuhteisiimme. (Kettunen 2014; Eronen 2004.)

Koska nämä tunteet vaikuttavat monesti, myös negatiivisesti läheissijaisvanhempien ja sijoitettujen lasten sosiaalisiin suhteisiin, on tärkeää tunnistaa ja määrittää tunteiden kirjoja. Niihin tulee tarjota oikeanlaista tukea ja auttaa läheissijaisvanhempia tiedostamaan omia tunteita ja kannustaa niiden esiin tuomista. Tunteiden kohtaamiseen lastensuojelun sosiaalityössä tulisi kiinnittää enemmänkin huomiota. Niistä on puhuttu varsin vähän niin sosiaalityön opinnoissa kuin työelämässä. Tunteilla on suuri vaikutus ja merkitys ihmisten mielenterveyteen, valintoihin, tekemiseen ja sanomiseen. Suurimmat tunteet liittyvät juuri läheissuhteisiin. Sosiaalityöntekijän persoonalliset ominaisuudet ovat lastensuojelutyössä tärkeitä. Sosiaalityöntekijän tarvitsee omata hyviä vuorovaikutustaitoja, asiakasta arvostavan työtavan ja eettistä valvetuneisuutta. Sosiaalityöntekijällä tulisi olla taitoja kohdata perheet ja lapset, olemalla ihminen ihmiselle.

Läheisverkoston kartoitus on tärkeä työvaihe, joka tulisi tehdä huolellisesti. Sosiaalityöntekijän tehtävä on selvittää ja etsiä lapsen läheisiä, joilla olisi mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai muuten tukea lasta sijoituksen yhteydessä. Läheisten osallisuuden vahvistaminen lapsen sijoituksen yhteydessä ja muutenkin lastensuojelutyössä on tavoittelemisen arvoista. Kaikki läheisten ottamat yhteydenotot tulee ottaa tosissaan. Onneksi tähän tutkimukseen osallistuneet läheiset olivat olleet sinnikkäitä ja saaneet äänensä kuuluville. Näin nämä lapset saivat läheisen luota rakastavan ja välittävän kodin.

Onnistuakseen läheissijoitus vaatii huolellisen valmistelun ja läheisen valmentamisen tehtäväänsä. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää valtakunnallisesti läheissijaisvanhempien valmennuksen ja tuen kehittämisessä. Niitä välitetään Satakunnan alueen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille sekä muille yhteistyökumppaneille. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön tärkeänä periaatteena on, että lapsen läheiset ovat osallisina läheissijaisvanhempien tuen kehittämisessä. Tämän tutkimuksen haastatteluihin osallistuneet läheissijaisvanhemmat ansaitsevatkin lämpimät kiitokseni omien kokemustensa jakamisesta ja osallistumisesta tähän tutkimukseen.

Koen, että tutkimusaiheeni on ollut onnistunut valinta ja se on kiinnostanut minua koko tutkimuksen ajan. Tämän tutkimuksen myötä olen voinut syventää omaa osaamistani sosiaalityöntekijänä. Olen voinut omassa työssäni hyödyntää tätä osaamistani ja näitä tutkimustuloksia sekä olen jakanut saatua tietoa myös muille työyhteisöni sosiaalityöntekijöille. Lapsen ja läheisen yhteyden varassa rakentuva sijaisvanhemmuus oli minulle lastensuojelun sosiaalityöntekijänä tämän tutkimusmatkan tärkein löytö ja oppikin. Läheiset ovat todella tavoittelemisen arvoisia lapsen läheisverkoston kartoittamisen yhteydessä. Perhehoito on yksilöllinen ja kustannuksiltaan edullisin sijaishuollon muoto. Läheisten luona perhehoidossa vahvuutena on yksilöllisyys, turvallisuus, kiintyminen ja läpi elämän kantavat läheissuhteet.

Tutkimusprosessi oli välillä haastava. Varsinkin pitkän kirjoittamisvaiheen aikana koin ajankäytön ja jaksamisen kanssa haasteita. Tekstin eteenpäin viemisessä ja jäsentämisessä minua auttoi muiden kommenttien pyytäminen kirjoittamastani tekstistä. Hirsjärvi ja Remes ja Sajavaara (2008, 49) toteavatkin, että kirjoitusprosessin eri vaiheissa on tärkeää saada muiden näkemyksiä kirjoitetusta tekstistä. Tutkimusprosessin aikana erittäin mie-

lenkiintoisena koin läheissijaisvanhempien haastattelujen tekemisen. Tärkeänä koin haastatteluiden ilmapiirin ja niissä saadun kosketuksen läheissijaisvanhemmuuden saloihin. Haastatteluissa tunsin olevani tutkijana parhaimmillani. Tutkimusprosessin aikana minulle on herännyt uusia ajatuksia mistä näkökulmasta tätä tutkimusta voisi jatkaa. Olisi mielenkiintoista selvittää vastaavatko nämä satakuntalaisten läheisten kokemukset sijaisvanhemmuudesta, valmennuksesta ja annetusta tuesta muiden suomalaisten läheissijaisvanhempien kokemuksia. Kiinnostavaa olisi tutkia myös sijaisvanhemmiksi aikovien kokemuksia ryhmämuotoisesta valmennuksesta. Lisäksi olisi tärkeää tutkia läheissijaisvanhemmuuteen liittyviä tunteita tarkemmin. Läheissijaisvanhempien kokemuksia on Suomessa tutkittu vielä niukasti, tämän tutkimuksen myötä on nyt saatu satakuntalaisten läheissijaisvanhempien ääni kuuluville. Tästä on hyvä jatkaa.

LÄHTEET

Aaltio, Iris & Puusa, Anu (2011) Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Tampere: Johtamistaidon opisto, 153–166.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Bowlby, John (1984) Attachment and Loss: Volume 1. Attachment. London: Penguin Books.

Cuddeback, Gary S (2004) Kinship family foster care: a methodological and substantive synthesis of research. Children and Youth Services Review (26) 7, 623–639.

Eronen, Tuija (2004) Kiusatut, etsijät, tyytyväiset ja rikkaat—erilaista häpeästä selviytymistä lastensuojelun asiakkaiden omaelämäkertoissa. Janus, 12(4), 359–378.

Eronen, Tuija (2012) Äitiin liittyvät moraaliset jännitteet huostaanotettujen kerronnassa. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaranniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. s. 123–147.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari., & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin, 1, 24–42.

Farmer, Elaine & Moyers, Sue (2008) Kinship care: Fostering effective family and friends placements. Jessica Kingsley Publishers.

Fawcett, Barbara & Featherstone, Brid & Goddard, Jim (2004) Contemporary Child care Policy and Practise. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Forsberg, Hannele (2003) Hajottavat ja koossa pitävät tunteet. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.). Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. s. 91–93.

Geen, Rob (2004) The Evolution of Kinship Care Policy and Practice. *Children, Families, and Foster Care* (14) 1, 131–149.

Hakala, Juha (2008) Uusi graduopas: melkein maisterin entistä ehompi niksikirja. Helsinki: Gaudeamus.

Hakkarainen, Pirjo & Koisti-Auer, Anna-Liisa (2006) PRIDE-kirja, PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville.

Hallituksen esitys eduskunnalle perhehoitolaiksi. HE 256/2014vp.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2008) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holtan, Amy & Rønning, John A. & Handegård, Bjørn Helge & Sourander, André (2005) A comparison of mental health problems in kinship and nonkinship foster care. *EurChild Adolesc Psychiatry* (14) 4, 200–207.

Huges, Daniel A (2011) Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Tammerprint.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto.

Janhunen, Tarja (2008) Uskallanko kiintyä lapseen? Teoksessa Arkimies, Kirsikka Terveisiä sijaisperheestä. Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.

Kalland, Mirjam (2011) Sijoitetun lapsen oireilu & Sijoitetun lapsen ja hänen kasvuym-
päristönsä tukeminen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaislap-
suuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu.
Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita
2013:19.

Ketola, Jari (2008) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihto-
ehtona. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Lasten ja nuorten perhehoito. Juva: PS-kustannus.
s. 27–60.

Kettunen, Paavo (2014). Häpeästä hyväksyntään. Helsinki: Kirjapaja.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (2004) Sukulaissijaisvanhemmuus. Perhekohtainen työskentely-
malli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valmennukseen. Sosiaalityön käsi-
kirja. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (2008) Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili. Lisensiaatintutki-
mus. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Kujala, Virpi (2003) Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhem-
pien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.

Kylmä, Jari & Vehviläinen-Julkunen, Katri & Lähdevirta, Juhani. Laadullinen terveyst-
utkimus – mitä, miten ja miksi? Duodecim 2003;119:609–15.

Kääriäinen, Aino (2009) Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskus-
liitto/Neuvo-projekti.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Laisi, Nina (2011) Suvun sisällä sovittua. Sukulaissijoitukset aikuistuneiden lasten näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma: Helsingin yliopisto.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja (2015) http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun_kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/perhehoito/laheissijaisvanhemmuus. Viitattu 15.1.2015.

Laurila, Anja (2008) Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menestyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 99–122.

Lindrot, Sofia (2006) Att placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan En studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten. Meddelanden från Socialhögskolan 2006:1. Lunds Universitet.

Mosek, Atalia & Adler, Leah (2004) The self-concept of adolescent girl in non-relative versus kin fostercare. *International Social work* (44) 2, 149–162.

Perhehoidon ABC (2014) Käsikirja satakuntalaisille perhehoitajille.

Perhehoitolaki 263/2015.

Perhehoitoliitto (2015) http://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksijaisvanhemmuus/monipuolinen_perhehoito/sukulaissijaisvanhemmuus. Viitattu 20.1.2015.

Pesäpuu ry (2014) <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/>. Viitattu 7.12.2014.

Pesäpuu ry (2014) <http://www.pesapuu.fi/toiminta/laheisten-osallisuudenvahvistaminen/juurruttaminen-ja-kouluttaminen/>. Viitattu 7.12.2014.

Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Haastattelun analyysi Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.). Tampere: Vastapaino.

Pirskanen, Eija- Liisa (2007) Sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.

Pitkänen, Miia (2011) Vastuun paikka. Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris–instituutin julkaisusarja nro 26.

Puolimatka, Tapio & Salo, Mia (2004) Diakonia ja omantunnon kasvatus. http://www.ta-piopusuolimatka.net/54#_edn14. Viitattu 26.7.2015.

Raivio, Marketta (2012) Kukaan ei pärjää yksin. PRIDE-ohjelman 14 vaihetta perhehoi-don kehittämiseksi. Opas- ja käsikirja 1/2012. Jyväskylä: Kopijyvä.

Rauhala, Lauri (2005) Hermeneuttisen tieteenfilosofian analyysseja ja sovelluksia. Hel-sinki: Yliopistopaino.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? - Tulkintoja lasten uusperhesuh-teista. Tampereen yliopisto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D: 38/2001. Hel-sinki: Väestöliitto.

Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Forsberg Hannele & Nätkin Ritva: Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. s. 124–132, 121–139.

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö (2015) <http://www.pori.fi/perusturva/sosi-aalijaperhe/satakunnanlastensuojelunkehittamisyksikko/sijaisperheille/koulutuksetjama-teriaalit.html>. Viitattu 18.5.2015.

Sevon, Eija & Notko, Marianne (toim.) (2008) Teoksessa Perhesuhteet puntarissa. Perhesuhteiden omalakisuus. Tampere: Tammer-paino s.13–26.

Sinclair, I., Gibbs, I., & Wilson, K. (2004) Foster Carers: Why They Stay and Why They Leave, Jessica Kingsley Publishers, London.

Taskinen, Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

Tilastokeskus (2015) <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/04/04/index.html> Syvähaastattelu. Viitattu 26.7.2015

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2005) Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia. s. 304–321.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, Pirjo (2008) Menetykset ja lapsen kehitys. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menestyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 29–54.

Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus – ja kehittämiskeskus 1995. Tutkimuksia 52 Saarijärvi: Gummerus.

Valkonen, Leena (2014) Sijaisvanhemmuus. Turku: Winbase Oy.

Vanhanen, Sonja (2014) Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleen yhdistäminen – kehittämishankkeen raportti. Sos-Lapsikylä ry.

Vähämaa, Pirjo (2009) Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Tampereen yliopisto.

Vähämaa, Pirjo (2012) Kukaan ei pärjää yksin. PRIDE-ohjelman 14 vaihetta perhehoidon kehittämiseksi. Opas- ja käsikirja 1/2012. Jyväskylä: Kopijyvä.

Väri, Veli-Matti (2000) Hyvä kasvatus-kasvatus hyvään. Tampere: University Press.

LIITE 1

TEEMAHAASTATTELU

Kerrotko, millainen perhe teillä on?

Miten pitkään olet toiminut läheissijaisvanhempana?

IDEA/PÄÄTÖS

Milloin päätit ryhtyä läheisen/läheiselle lapselle sijaisvanhemmaksi?

Mitä kaikkea olet pohtinut ennen päätöksen syntymistä? Millaisesta tilanteesta oli kyse?

Vaikuttiko joku tietty asia päätökseen ryhtyä läheissijaisvanhemmaksi?

Ketkä henkilöt ovat vaikuttaneet ajatteluusi läheissijaisvanhemmaksi ryhtymisestä? Ehdottiko joku sijaisvanhemmuutta?

SIJAISVANHEMMUUS

Miten sijaisvanhemmuus eroaa vanhemmuudesta? (muutokset vanhemmuudessa)

Miten koet vanhemmuuden suhteessa lapsen vanhempiin nähden? (jaettu/rinnakkainen/korvaava)

Millaista vanhemmuutta sinun mielestäsi sijoitettu lapsi tarvitsee?

Minkä ajattelet olevan keskeistä läheissijaisvanhempana olemisessa?

Mitä ajattelet muiden odottavan teiltä? (sukulaiset, tuttavat, sosiaalityöntekijä)

Miten koet suhteesi sijoittajakuntaan ja sosiaalityöntekijään?

Oletko sijoittajakunnalle ja sosiaalityöntekijälle sijaisvanhempi vai asiakas?

ODOTUKSET SIJAISVANHEMMUUDESTA

Minkälaisia odotuksia sinulla oli sijaisvanhemmuudesta?

Miten odotukset ovat toteutuneet?

Mikä on tukenut sijaisvanhempana toimimista?

Mikä tuntuu haastavalta?

VALMENNUS/TUKI

Mikä on valmistanut sinua sijaisvanhemmuuteen?

Mitä mieltä olet ryhmässä valmentamisesta?

Mitä mieltä olet PRIDE-valmennuksesta?

Ja sen antamista valmiuksista läheissijaisvanhemmuuteen?

Millaista tukea olet saanut sijaisvanhemmuudessa?

Millaista tukea olisit halunnut?

Onko jotain muuta mitä vielä haluaisit sanoa?